

การวิเคราะห์ (ร่าง) พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีอาญา พ.ศ.

โดย
สถาบันพระปกเกล้า

อนึ่ง ความคิดเห็นในเอกสารเป็นเสรีภาพทางวิชาการของผู้เขียน
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 34
สถาบันฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วยกับความเห็นดังกล่าว

คำนำ

สถาบันพระปกเกล้า โดยสำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภาได้จัดทำเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณา
กฎหมายของสมาชิกรัฐสภา โดยมีนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในกฎหมายเฉพาะด้านหรือที่มีความรู้และ
เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย

การจัดทำเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาของสมาชิกรัฐสภา จัดทำใน รูปบทความ เน้นประเด็นที่
สำคัญของร่างกฎหมายที่จะเข้าสู่การพิจารณาของ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ให้แก่สมาชิกของทั้งสองสภา
เพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญ และพระราชกำหนดในชั้นตอนต่าง ๆ ของการพิจารณาร่างกฎหมาย

คณะผู้จัดทำ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลและข้อคิดเห็นของนักวิชาการ จากเอกสารฉบับนี้จะยังประโยชน์
ในการพิจารณาศึกษาร่าง กฎหมาย และประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อนึ่ง ความคิดเห็นในเอกสารเป็นเสรีภาพทางวิชาการของผู้เขียน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2560 มาตรา 34 สถาบันฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วยกับความเห็นดังกล่าว

สถาบันพระปกเกล้า

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
1. ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ หรือหน่วยงานอื่น อย่างเหมาะสม	1
2. การอำนวยความสะดวกต่อประชาชนในการใช้สิทธิเข้าถึงการสอบสวนได้ง่าย	10
3. กำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องหา	21
4. กำหนดแนวทางการกักขังบุคคลไว้เป็นพยาน	41

การวิเคราะห์ (ร่าง) พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีอาญา พ.ศ.

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร.กฤษณพงศ์ พุตรีกุล
ประธานกรรมการคณะอาญาวิทยา มหาวิทยาลัยรังสิต

1. ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ หรือหน่วยงานอื่นอย่างเหมาะสม

การตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ นั้น มีหลายประเทศที่มีการปฏิบัติเป็นมาตรฐานสากล โดยมีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.1 ประเด็นการสนับสนุนให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและถ่วงดุลพนักงานสอบสวน ควรมีการศึกษาให้ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

หากต้องการให้ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลมีความทัดเทียมตามหลักสากลส่วนใหญ่ ต้องศึกษาหลักการปฏิบัติของแต่ละประเทศ ซึ่งในหลายประเทศนั้น ได้มีการเชิญพนักงานอัยการเข้ามาในลักษณะร่วมกันทำงานแต่ไม่มาก เช่น คดีนโยบายของรัฐ เนื่องจากมุ่งเน้นหลักนิติรัฐ นิติธรรม การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม แต่หากประเทศใดที่ไม่มีหลักนิติรัฐที่เข้มแข็ง การเข้ามาของพนักงานอัยการอาจเป็นการแทรกแซงการทำงานของพนักงานสอบสวน และอาจทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยจะขอยกตัวอย่างในบางประเทศดังต่อไปนี้

1.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกามีกระบวนการยุติธรรมโดยมีรัฐบาลกลางและมลรัฐซึ่งมีอำนาจอธิปไตยที่มีอิสระแยกจากกัน กล่าวคือ รัฐบาลกลางและแต่ละมลรัฐ มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองแยกจากกัน ซึ่งจะมีระบบการดำเนินคดีอาญา ระบบศาล อัยการ ตำรวจ เป็นของตนเอง ในสหรัฐอเมริกานั้น พนักงานอัยการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอบสวนและมีส่วนร่วมคอยให้คำชี้แนะ และยังคงให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวหา แต่จะไม่ได้เข้ามาในลักษณะแทรกแซงหรือมีอำนาจในการสั่งการพนักงานสอบสวน จะเข้ามาในฐานะเป็นที่ปรึกษา คอยให้คำชี้แนะ แนะนำแนวทางข้อกฎหมายต่าง ๆ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจในสหรัฐอเมริกานั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจดุลพินิจสูงมาก หากมีคดีเกิดขึ้นในท้องที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้ดุลพินิจในการพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรม รวมถึงร่องรอยพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ในการพิจารณาคดีในกระบวนการยุติธรรม แต่ด้วยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศขนาดใหญ่ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญในการพิจารณาคดี สำหรับพนักงานอัยการนั้น เป็นระบบการเมืองโดยมีการเลือกตั้งเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น อัยการสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Attorney General) ซึ่งเป็นข้าราชการการเมือง มิใช่ข้าราชการประจำ ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่มีเกียรติและได้รับความเชื่อถือจากสาธารณชน

สามารถออกคำสั่งชี้ขาดในการดำรงความยุติธรรมเพราะได้อำนาจโดยชอบธรรมจากประชาชน นอกจากนี้พนักงานอัยการยังมีอำนาจในการควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากอัยการเห็นว่าคดีนั้นมีหลักฐานไม่เพียงพอที่ศาลจะลงโทษจำเลยได้ อัยการก็สามารถสั่งไม่ฟ้องคดีโดยเร็ว ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกามีการแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยส่วนหนึ่งมาจากอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรม¹

ในสหรัฐอเมริกา หากมีการจับกุมเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องนำผู้ต้องหาส่งให้อัยการเพื่อยื่นคำฟ้องเบื้องต้นต่อศาล ซึ่งในบางมลรัฐก็ต้องนำไปรายงานให้อัยการทราบภายใน 24-48 ชั่วโมงหลังจากที่มีการจับกุม เพื่อที่จะให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการถ่วงดุล ตรวจสอบการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่สำคัญ รวมทั้งพิจารณาว่าการจับหรือนำตัวผู้ต้องหาเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าเป็นไปโดยไม่ชอบหรือหลักฐานไม่เพียงพอ อัยการก็จะมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องหรือสั่งให้รวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมต่อไป

จะเห็นได้ว่า เนื่องจากพนักงานอัยการได้รับการเลือกมาจากประชาชน อำนาจในการใช้ดุลพินิจของอัยการในสหรัฐอเมริกาจึงสามารถใช้ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งพนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารซึ่งมีความรับผิดชอบต่อการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย โดยกฎหมายกำหนดให้อัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีต่อศาล บนหลักการที่ว่าอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีในนามประชาชนและเป็นผู้รับผิดชอบขั้นตอนในการสอบสวนฟ้องร้อง ดังนั้น กล่าวได้ว่าในการดำเนินคดีอาญา อัยการมีหน้าที่แนะนำเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสืบสวน แสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดที่เกิดขึ้น และอัยการยังมีหน้าที่ในการประสานงาน สั่งการ และตรวจสอบการทำงานของตำรวจ²

1.1.2 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สำหรับรูปแบบของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส หรือฝรั่งเศสนั้น การดำเนินคดีอาญามีได้มีการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดี ระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส ถือว่าผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนคือพนักงานอัยการ ซึ่งอัยการนั้นอาจจะสอบสวนด้วยตัวเองหรือมอบให้ตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนก็ได้³ ในประเทศฝรั่งเศสนั้น โดยทั่วไปแล้วตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและรวบรวมข้อเท็จจริงเบื้องต้น เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ ซึ่งพนักงานอัยการจะพิจารณาว่าจะดำเนินคดีอาญาหรือไม่ โดยพนักงานอัยการมีอำนาจที่จะยุติเรื่องไว้หากเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่เป็น

¹ Neubauer, D. W., & Fradella, H. F. (2018). *America's courts and the criminal justice system*. Cengage Learning.

² See Neubauer, D. W., & Fradella, H. F. (2018).

³ Hudson, B. (2016). *Justice Through Punishment?: Critique of the Justice Model of Criminal Conventions*. Macmillan International Higher Education.

ความผิดอาญา หรือไม่เป็นความจริง หรือแม้กระทั่งอาจฟ้องศาลได้โดยตรงซึ่งในการสอบสวนเบื้องต้นนั้น ตำรวจจะถูกจำกัดการใช้อำนาจในการสอบสวนอย่างมาก โดยเฉพาะอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อำนาจที่ตำรวจสามารถทำได้ เช่น

1) การค้นเคหสถานและการยึดของกลาง

เจ้าพนักงานตำรวจนั้น อาจทำการค้นหรือทำการตรวจสถานที่และอาจยึดของกลางไว้ได้ โดยได้รับการยินยอมจากเจ้าของเป็นลายลักษณ์อักษร

2) การซักถามปากคำบุคคล

เจ้าพนักงานตำรวจนั้น สามารถสอบปากคำบุคคลต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด

3) การควบคุมตัว

หากมีความจำเป็น เจ้าพนักงานตำรวจสามารถควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยโดยมีเหตุผลอันสมควร และหากเห็นว่าการควบคุมตัวไว้จะมีประโยชน์ในการสอบถามคำให้การเพิ่มเติมหรือว่าหากปล่อยตัวไปอาจเกิดความเสียหายแก่การสอบสวนได้

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศแรกที่จัดให้มีพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจในนามของประชาชนในการดำเนินคดีอาญา และยังเป็นแบบอย่างให้แก่ประเทศอื่น ๆ เอกชนจะฟ้องคดีอาญาโดยตรงไม่ได้ แต่อาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องได้ นอกจากนี้ ระบบการสืบสวนคดีอาญาของฝรั่งเศส มีระบบการสอบสวนที่มีการถ่วงดุลและตรวจสอบกันอย่างชัดเจนซึ่งประกอบไปด้วย ตำรวจฝ่ายคดี พนักงานอัยการและผู้พิพากษาไต่สวน โดยแต่ละส่วนจะมีความเชื่อมโยงกัน และมีการตรวจสอบ และกำกับการดูแลการสอบสวนระหว่างตำรวจฝ่ายคดีและพนักงานอัยการ รวมถึงศาลด้วย

โดยในประเทศฝรั่งเศสอัยการจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี แต่ก็ยังคงมีผู้บังคับบัญชาตามสายงาน เช่นเดียวกับอัยการในประเทศอื่น การมีดุลยพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญาจะต้องนำเสนอผ่านให้ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบก่อน หากว่าอัยการผู้บังคับบัญชาเห็นว่าดุลยพินิจของอัยการไม่เหมาะสม อาจมีความเห็นแย้งหรือเปลี่ยนอัยการผู้รับผิดชอบได้ อีกทั้งอัยการฝรั่งเศสไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะในการสั่งฟ้องหรือยุติคดีเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติอัยการสามารถใช้ดุลยพินิจในการเลือกศาลที่จะฟ้องคดีได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้คดีไปค้างอยู่ที่ผู้พิพากษาไต่สวน หรือเรียกอีกชื่อว่า ผู้พิพากษาสอบสวน (Examining or Investigating Judge) ซึ่งมีอำนาจดำเนินคดีในความผิดอุกฉกรรจ์ และความผิดที่มีโทษปานกลาง⁴

⁴ อุทัย อาทิวา (2546). การใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการกับการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลในประเทศฝรั่งเศส. *วารสารยุติธรรม* 4(1), 16-17.

การปฏิบัติงานของตำรวจมิได้เป็นการทำงานที่เป็นอิสระจากพนักงานอัยการและผู้พิพากษาไต่สวน โดยความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับประเภทของการสอบสวนซึ่งทำให้อำนาจการสอบสวนของตำรวจฝ่ายคดีในแต่ละประเภทจะแตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1) การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า

อำนาจการสอบสวนของตำรวจและพนักงานอัยการจะมีมาก โดยการสอบสวนวิธีนี้จะมีวิธีเฉพาะ และทำให้สามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ได้ทันทีหลังเกิดเหตุ เมื่อตำรวจทราบถึงการกระทำผิดซึ่งหน้าแล้วนั้น ตำรวจต้องแจ้งเรื่องไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการรีบเดินทางไปยังสถานที่เกิดเหตุและเมื่อเดินทางไปถึง เจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่เก็บรักษาวัตถุพยานต่าง ๆ ที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี และอัยการสามารถเข้าตรวจสอบการเก็บพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอำนาจตามกฎหมายนั้น เมื่ออัยการเดินทางมาถึงสถานที่เกิดเหตุ อำนาจการสอบสวนจะตกเป็นของพนักงานอัยการโดยทันที และพนักงานอัยการสามารถสั่งให้ตำรวจทำการสอบสวนต่อไปได้ หรือแม้กระทั่งหากผู้พิพากษาเดินทางมายังสถานที่เกิดเหตุ อำนาจก็จะตกเป็นของผู้พิพากษาโดยทันที รวมทั้งผู้พิพากษานั้นจะมอบให้ตำรวจทำการสอบสวนแทนก็ได้

2) การสอบสวนเบื้องต้น

ตำรวจของฝรั่งเศสมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนและสรุปสำนวนการสอบสวนเบื้องต้นในฐานะพนักงานสอบสวนเสนอต่อพนักงานอัยการโดยเป็นไปตามกฎหมายอาญา แต่ฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวนเพื่อดำเนินกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นพนักงานอัยการจึงเป็นผู้กำกับและควบคุมแนวทางการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริง โดยตำรวจต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสั่งให้สอบสวนเพื่อนำไปพิจารณาเพื่อดำเนินการฟ้องคดีอาญาต่อไป

1.1.3 ประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นเป็นแบบระบบกล่าวหา พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านสอบสวนและการฟ้องคดี ในคดีอาญาอัยการมีอำนาจโดยสมบูรณ์ กล่าวคือ มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทุกประเภท ซึ่งคดีนั้นเข้าสู่อัยการไม่ว่าโดยการรับคดีและสอบสวนโดยอัยการเอง หรือรับคดีจากตำรวจ⁵

เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญา มีอำนาจในการสอบสวนตามกฎหมาย และมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ทำการสอบสวนและฟ้องร้องเป็นหลัก และในกรณีคดีมีความจำเป็นที่จะต้องสอบสวนคดีอาญาด้วยตนเอง ก็สามารถกระทำได้เนื่องจากการสอบสวนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีอาญา การสอบสวนของอัยการจึงมีความจำเป็นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเพื่อให้ดำเนินการฟ้องคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พนักงานอัยการได้รับการคุ้มครองจากการถูกแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอก รวมทั้งอัยการ

⁵ ณรงค์ ใจหาญ. (2559). พัฒนาระบบสอบสวนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและคดีค้ำมนุษย์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับระบบไต่สวนตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมนุษย์ พ.ศ. 2559. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

มีความเป็นอิสระและมีอำนาจตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่สอบสวนคดีอาญา อีกทั้งหากตำรวจรวบรวมพยานหลักฐานไม่เพียงพอต่อการใช้ในการดำเนินคดี และอัยการเห็นว่ายังไม่สามารถลงความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องได้ อัยการสามารถสั่งการให้ตำรวจรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้เพื่อประโยชน์แห่งกระบวนการยุติธรรม⁶

1.1.4 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือประเทศเยอรมนี หน่วยงานตำรวจจะขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย และอัยการขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรม ในแต่ละมลรัฐ จะมีอัยการประจำอยู่ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการยุติธรรมแห่งรัฐนั้น ๆ การควบคุมตัวในระหว่างสอบสวน การไต่สวนพยาน การค้นและยึดสิ่งของ รวมถึงการดักฟังการสื่อสาร อัยการจะต้องยื่นคำขอต่อผู้พิพากษา

โดยพนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนตั้งแต่ต้น และตำรวจมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยอัยการในการสืบสวนเบื้องต้น โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการควบคุมการสอบสวนตามกฎหมาย⁷ โดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าพนักงานตำรวจ อีกทั้ง พนักงานอัยการจะมีบทบาทหลักในการเป็นที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยส่วนใหญ่ พนักงานอัยการมักจะต้องฟ้องคดีเสมอ ยกเว้นในคดีที่มีความผิดเล็กน้อย ที่อาจใช้ดุลยพินิจไม่ฟ้องคดีก็ได้ โดยพนักงานอัยการต้องทำหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ในฐานะตัวแทนของรัฐ และมีหน้าที่นำสืบข้อกล่าวหาต่าง ๆ โดยปกติ พนักงานอัยการจะไม่เข้าไปแทรกแซงงานสอบสวนของตำรวจ หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด และจะไม่ยุติและสั่งงดการสอบสวนโดยที่ไม่แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของตำรวจทราบก่อน⁸

กล่าวโดยสรุป ตามกฎหมายของประเทศเยอรมนี พนักงานอัยการเป็นผู้ควบคุมการสอบสวนและตำรวจเป็นผู้ช่วยพนักงานอัยการในการแสวงหา รวบรวมพยานหลักฐานในคดีต่าง ๆ การทำงานของตำรวจมีความเป็นอิสระ และมีแนวโน้มว่าตำรวจนั้นจะมีบทบาทในงานสอบสวนมากขึ้น ถือได้ว่าระบบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศเยอรมนีได้รับความร่วมมืออย่างสูงระหว่างพนักงานอัยการและตำรวจ รวมทั้งได้รับความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือจากประชาชนที่มีต่อหน่วยงานทั้งสอง ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้การรักษากฎหมายมีประสิทธิภาพ

⁶ Noguchi, M. (2006). Criminal justice in Asia and Japan and the international criminal court. *International Criminal Law Review*, 6(4), 585-604.

⁷ ณรงค์ ใจหาญ. (2559). พัฒนาระบบสอบสวนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและคดีค้ำมนุษย์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับระบบไต่สวนตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

⁸ Albrecht, H. J. (2000). Criminal prosecution: Developments, trends and open questions in the Federal Republic of Germany. *European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice*, 8(3), 245-256.12).

1.1.5 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษถือหลักว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีอาญา ทั้งที่ตนไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียพิเศษในคดีนั้น ๆ (anyone may prosecute) หลักอันนี้สืบเนื่องมาจากพันธะหน้าที่ตามกฎหมายที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมว่าพลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง และมีหน้าที่ในการปราบปรามและป้องกันอาชญากรรมร่วมกับรัฐ โดยถือหลักเสมอภาคกันของประชาชนหรือเรียกว่าระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชน (Popular Prosecution) ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องช่วยกันรับผิดชอบในการที่จะให้กฎหมายของบ้านเมืองเป็นไปโดยเรียบร้อย ภาระหน้าที่อันนี้จึงรวมตลอดไปถึงการที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาใด ๆ ด้วย ดังนั้น ผู้ที่จะฟ้องคดีอาญาได้ ก็อาจได้แก่ผู้ทำหน้าที่เป็นพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่หน่วยอื่น ๆ ของรัฐบาลหรือกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ หรือส่วนการปกครองท้องถิ่น (Local authorities) หรือเอกชนทั่วไป และไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการบังคับว่าหากเป็นหน่วยราชการแล้วจะต้องส่งเรื่องให้พนักงานอัยการดำเนินคดีให้บรรดากระทรวง ทบวงกรมส่วนปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ก็มีสำนักงานกฎหมายของตนเองมีสิทธิที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาได้เอง ทั้งนี้เป็นหลักทั่วไปที่มีมาแต่เดิม

นับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาได้มีกฎหมายหลายฉบับบัญญัติไว้ว่า การฟ้องคดีอาญาบางประเภทจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับอนุญาตยินยอมจากเจ้าหน้าที่บางคนของรัฐ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้วผู้ที่ให้ความยินยอมในเรื่องนี้ก็ได้แก่ Attorney General คนหนึ่ง หรือ Director of Public Prosecutions (เรียกย่อว่า D.P.P.) อีกคนหนึ่ง นอกจากนั้นการฟ้องคดีอาญาบางอย่างก็จะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวง ทบวง กรมหรือส่วนท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีบทกฎหมายจำกัดสิทธิ หน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาดังกล่าวแล้ว ก็ยังไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักทั่วไปซึ่งเป็นรากฐานที่ว่าใคร ๆ ก็ฟ้องคดีอาญาได้ เพราะข้อจำกัดดังกล่าวเป็นข้อยกเว้น ความผิดที่อยู่ในประเภทข้อยกเว้น เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับของทางราชการและความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา เป็นต้น คดีอีกประเภทหนึ่งที่กฎหมายมอบหมายให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ D.P.P. ที่จะพิจารณาว่าควรจะดำเนินคดีฟ้องศาลหรือไม่ก็ได้คือคดีเกี่ยวกับการพิมพ์ โฆษณาเผยแพร่ ซึ่ง หนังสือหรือภาพลามกอนาจาร ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศเกี่ยวกับการที่จะดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดประเภทดังกล่าวนี้

งานปกติของ D.P.P. คือ การเข้าไปสอบสวนและฟ้องคดีอาญาสามัญที่สำคัญ คดีที่กระทบ ถึงกระบวนการยุติธรรม (สำหรับคดีอาญาธรรมดาทั่วไปตำรวจจะเป็นผู้ฟ้อง) คดีบางอย่างมีกฎหมายพิเศษกำหนดให้ D.P.P. เท่านั้นเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดี เช่น คดีความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง และยังมีคดีอีกบางประเภทที่การฟ้องร้องจะต้องได้รับความเห็นชอบจาก D.P.P. ก่อน เช่น คดีความผิดทางเพศ เป็นต้น นอกจากอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี D.P.P. ยังมีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หัวหน้าตำรวจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนวิธีพิจารณาความอาญา ฯลฯ อีกด้วย

แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของประเทศอังกฤษจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ โดยส่วนมากตำรวจจะดำเนินคดีขึ้นมาก่อน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของ “Director of Prosecution” (D.P.P.) และในบางกรณี D.P.P. ก็เข้าดำเนินคดีเองหรือเข้าควบคุมคดีอย่างใกล้ชิด

ส่วนในศาลก็ใช้ barrister เป็นผู้แทนแผ่นดิน D.P.P. ดังที่ได้กล่าวมาแล้วไม่ใช่พนักงานอัยการ แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้สร้างขึ้นเพื่อควบคุมการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และการเกิดขึ้นของเจ้าพนักงานตำแหน่งนี้เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความพยายามที่จะนำการฟ้องคดีโดยรัฐหรือการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเข้ามาใช้ในประเทศนั้น โดยอังกฤษเพิ่งเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเมื่อปี ค.ศ. 1986 นี้เอง กล่าวคือ ปัจจุบันในประเทศอังกฤษได้มีการจัดตั้งองค์กรอัยการที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น

องค์กรอัยการนี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ Director of Public Prosecution (D.P.P.) ซึ่งเป็นตำแหน่งเดิมแต่ได้เปลี่ยนบทบาทใหม่ และมี Attorney General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี โดย CPS มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้นคดีเล็กน้อย ๆ เช่น คดีจราจร อย่างไรก็ตาม สิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็ยังคงอยู่ต่อไป แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS กล่าวคือ CPS อาจจะเข้าไปดำเนินการเองหรืออาจจะใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร

การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปในประเทศอังกฤษ นับตั้งแต่เริ่มสืบสวน จับกุม สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานนำตัวผู้กระทำผิดมาทำการไต่สวน และในที่สุดก็ฟ้องคดียังศาลเพื่อพิจารณามีคำพิพากษา ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็คดีที่มีโทษเบาที่เรียกว่า summary offence ที่ต้องฟ้องพิจารณาโดย magistrate Court หรือคดี indictable offence ที่ต้องดำเนินการพิจารณาโดยศาลพิจารณามีลูกขุน ก็อยู่ในหน้าที่ของตำรวจจัดการแทบทั้งสิ้น

ประเทศอังกฤษมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติสำหรับการสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ โดยคดีที่จะฟ้องต่อศาลนั้นจะต้องดำเนินการโดยสำนักงานอัยการสูงสุด (Crown Prosecution Service) ซึ่งก่อตั้งตามพระราชบัญญัติการฟ้องคดีความผิดทางอาญา ค.ศ. 1985 ซึ่งคดีที่จะมาสู่การพิจารณาของสำนักงานอัยการสูงสุดนั้น ต้องเป็นคดีที่เกินกว่าอำนาจการตัดสินของตำรวจและอาจจะต้องฟ้องต่อศาลต่อไป พนักงานอัยการประเทศอังกฤษสามารถใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง คดีใดก็ได้โดยได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ในประเทศอังกฤษเป็นที่ยอมรับกันตลอดมาว่าตำแหน่ง Attorney General และ Solicitor General เป็นตำแหน่งในทางบริหาร แต่ถ้าว่าในการปฏิบัติหน้าที่หรือการใช้ดุลพินิจสั่งการในคดีอาญานั้น Attorney General และ Solicitor General มีฐานะเสมือนตุลาการ (Quasi Judicial Functions) กล่าวคือ มีความอิสระในทางคดีความเช่นเดียวกับผู้พิพากษา โดยไม่อาจมีใครมาสั่งการหรือแทรกแซงในการใช้ดุลพินิจได้ ความอิสระของ Attorney General และ Solicitor General นี้ เป็นฐานะที่รับรองไว้โดยกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษ

สรุป ประเด็นการที่จะให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนนั้น ควรยึดหลักสากลและหลักนิติธรรม เพราะหากพนักงานอัยการเข้ามาแทรกแซงการทำงานของพนักงานสอบสวน อาจเกิดความไม่เป็นธรรมได้ ด้วยเหตุนี้การเข้ามาของพนักงานอัยการเพื่อทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จำเป็นต้องมีการพิจารณาปัจจัยอย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการตรวจสอบและถ่วงดุล เช่น บริบททางสังคม วัฒนธรรมองค์กร การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และความโปร่งใสในกระบวนการสอบสวน เป็นต้น

1.2 ประเด็นการตรวจสอบถ่วงดุลการรวบรวมพยานหลักฐาน

การรวบรวมพยานหลักฐานเป็นเรื่องสำคัญที่จะพิสูจน์ความจริงแห่งคดีและนำมาซึ่งคำพิพากษาของศาล การสร้างความเป็นธรรมในคดีจะต้องไม่มีหน่วยงานใดที่สามารถบิดเบือนพยานหลักฐานได้ ซึ่งจากข้อมูลในต่างประเทศข้างต้นจะเห็นได้ว่า การให้พนักงานอัยการมีอำนาจเข้ามาสอบสวนเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะพนักงานอัยการเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะทางกฎหมาย รวมทั้งสามารถติดตาม ตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนของพนักงานอัยการ ควรเป็นไปในลักษณะคานอำนาจและถ่วงดุล ซึ่งต้องหาแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนต่อไป

ในการที่พนักงานอัยการสั่งพนักงานสอบสวนเพื่อให้รวบรวมพยานหลักฐานและสั่งให้สอบเพิ่มเติมได้ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีไม่ต้องรอให้ส่งสำนวน แต่มีควรเป็นไปในลักษณะการสอบสวนร่วมกัน เพราะโดยปกติแล้วพนักงานอัยการมีอำนาจตามกฎหมายในการสั่งให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมาย เพราะฉะนั้น พนักงานอัยการควรมีอำนาจในการสั่งให้รวบรวมพยานหลักฐานได้ทันทีตั้งแต่เกิดเหตุคดีอาญาขึ้น ภายหลังจากได้รับรายงานเหตุคดีอาญาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะการอำนวยความสะดวกจะต้องเริ่มกระทำตั้งแต่ในขั้นรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อป้องกันการลักลอบบิดเบือน ปกปิดพยานหลักฐานแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ควรมีการถ่วงดุล ตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านกฎหมาย กระบวนการ หรือแม้กระทั่งความโปร่งใสในการดำรงความยุติธรรมให้กับประชาชน

การที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งรวบรวมพยานหลักฐานสำคัญๆ ตั้งแต่เกิดเหตุ นอกจากจะช่วยป้องกันการสูญหายหรือถูกทำลายของพยานหลักฐานก่อนสรุปสำนวนให้พนักงานอัยการแล้ว ยังทำให้พนักงานอัยการมีเวลาพิจารณาเนื้อหาของสำนวนอย่างละเอียด รอบคอบ ในการพิจารณาข้อกฎหมายของสำนวนในแต่ละคดี ไม่ต้องรีบสั่งฟ้องคดี เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น และทำให้พนักงานอัยการไม่ต้องสั่งฟ้องคดีด้วยความเร่งรีบเพราะอาจส่งผลกระทบต่อความไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ความไม่ละเอียดรอบคอบในการทำสำนวนของพนักงานสอบสวน การดำเนินการที่ล่าช้า อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการผิดฟ้อง ผกผัน ที่ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลาของกฎหมาย เกิดช่องว่างทำให้ผู้ต้องหาหลบหนีไปได้ ดังนั้นการริเริ่มการสอบสวนคดีของพนักงานอัยการเพื่อเพิ่มทางเลือกในการคุ้มครองสิทธิประชาชน และอำนวยความสะดวก อาจกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น ตั้งแต่การแจ้งความร้องทุกข์ของผู้เสียหายที่สำนักงานอัยการจังหวัดทั่วประเทศ โดยอาจกำหนดเงื่อนไข เช่น

- หากเป็นกรณีพนักงานสอบสวนไม่รับแจ้งความหรือไม่รับดำเนินคดี
- เมื่อคู่กรณีร้องขอความเป็นธรรมแต่พนักงานสอบสวนไม่ให้ความเป็นธรรม
- กรณีที่เป็นคดีที่ประชาชน และสังคมให้ความสนใจและติดตาม

นอกจากนี้ ควรต้องมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รักษาและบังคับใช้กฎหมายหลายหน่วยงานที่สามารถทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้ เพื่อสร้างระบบการสอบสวนทางเลือกในการตรวจสอบถ่วงดุลในชั้นการรวบรวมพยานหลักฐานและสามารถดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวข้องกัน โดยหน่วยงานนั้น ๆ สามารถส่ง

สำนวนให้พนักงานอัยการได้เอง เพื่อป้องกันการดำเนินคดีที่ล่าช้า การผูกขาดหรือบิดเบือนพยานหลักฐานและเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกที่จะสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้มากขึ้นโดยไม่ตัดอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กรณีการจับกุมผู้ต้องหา ไม่ว่าจะเป็นการจับโดยหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีหน้าที่รับผิดชอบหน่วยใดก็ตาม เจ้าพนักงานผู้จับกุมจะต้องนำบันทึกจับกุมรายงานให้อัยการทราบโดยทันที เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อกล่าวหาดังกล่าวว่ามีเหตุผลเพียงพอและข้อกล่าวหา นั้น เป็นการกล่าวหาในฐานความผิดที่หนักเกินความเป็นจริงหรือไม่ โดยอัยการต้องพิจารณาอนุมัตินี้ว่ามีเหตุผลพยานหลักฐานอันหนักแน่นที่จะดำเนินคดีตามข้อกล่าวหา นั้นเสียก่อน พนักงานสอบสวนจึงจะนำข้อกล่าวหา นั้นไปขออำนาจศาลฝากขังต่อศาลตามระดับของฐานความผิดและเขตอำนาจศาลได้ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการถูกกล่าวหาและควบคุมตัวระหว่างการสอบสวนนานเกินสมควรหรือไม่จำเป็น อันเป็นการป้องกันมิให้เกิดการฟ้องร้องกลับต่อ เจ้าพนักงานของรัฐทั้งในทางอาญาและทางแพ่งให้ต้องรับผิดชอบเพื่อการละเมิดให้ชัดใช้ หรือต้องเยียวยาแก่ผู้ต้องหา หรือจำเลย ซึ่งบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลย อันเนื่องมาจากการใช้ดุลพินิจหรือการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมที่เกินขอบเขต หากพนักงานอัยการพิจารณาการจับกุมแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในคดีนั้น มิใช่เพียงพอ ก็มีอำนาจสั่งปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมในทันทีเพื่อคุ้มครองและป้องกันประชาชนซึ่งเป็นผู้ไม่มีความรู้ทางกฎหมายจากการถูกรังแก ถูกกระทำอย่างเลือกปฏิบัติ หรือกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จากการใช้อำนาจจับกุมหรือคุมขังโดยไม่ชอบ หรือโดยกลั่นแกล้งตามอำเภอใจ แม้จะเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่ไม่ดีเพียงส่วนน้อย แต่ระบบที่ดีย่อมสามารถช่วยป้องกันคนบริสุทธิ์จากการถูกกลั่นแกล้ง รังแก นอกจากนี้ แนวคิดนี้ยังจะช่วยปกป้องเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่ดีซึ่งยึดหลักนิติรัฐและนิติธรรม มิให้ถูกตำหนิ หรือได้รับความเสียหายไปด้วเกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่มากยิ่งขึ้น

สรุป จะเห็นได้ว่าการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ หรือหน่วยงานอื่นอย่างเหมาะสม เป็นหลักการที่สอดคล้อง และเป็นไปตามมาตรฐานสากลเช่นเดียวกับประเทศที่กล่าวมาในข้างต้น ในความเป็นจริงแล้ว การพัฒนาและปฏิรูประบบงานสอบสวนนั้น มีหลายด้านที่จำเป็นต้องกระทำอย่างเร่งด่วน อาทิ การจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ การเพิ่มกำลังพล วัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน ค่าตอบแทน การให้อำนาจตำรวจในการใช้เทคนิคการสืบสวน สอบสวนแบบพิเศษเพื่อรับมือกับอาชญากรรมรูปแบบใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมถึงความเจริญเติบโตก้าวหน้าในสายงานการทำงานเฉพาะด้านของพนักงานสอบสวน เป็นต้น แต่การยกระดับมาตรฐานและการปรับปรุงระบบสอบสวนโดยการเพิ่มทางเลือกในการดำเนินคดี และสร้างความโปร่งใสในระบบการตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐาน ย่อมเป็นเรื่องสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญาที่จะส่งผลต่อการพิจารณาคดีและคำพิพากษาของศาล ระบบที่โปร่งใสนี้จะป้องกันการทุจริตแสวงหาผลประโยชน์ในคดี

เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานสำคัญในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานจำเป็นต้องโปร่งใส ไม่ผูกขาด ตรวจสอบได้ทุกขั้นตอนจากหลากหลายหน่วยงาน ไม่มีหน่วยงานใดที่ไม่สามารถถูกตรวจสอบเรื่องความโปร่งใสได้ ทั้งนี้พนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตจะเกิดความเชื่อมั่นและมีอิสระอย่างแท้จริงในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องเกรงกลัวการถูกแทรกแซงจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทั้งจากสายการบังคับบัญชา โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจในการให้ความดีความชอบแก่พนักงานสอบสวน หรือแม้กระทั่งจากผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ

นอกจากนี้ ควรให้มีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นของรัฐที่สามารถดำเนินการทางกฎหมายในการสอบสวนได้เองโดยไม่ต้องส่งเรื่องมายังพนักงานสอบสวนของตำรวจให้ดำเนินการ เพื่อเป็นการลดภาระจำนวนสำนวนคดี และทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เพราะเนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อตำรวจและพนักงานอัยการนั้น ดูเหมือนจะลดลงอย่างมาก ซึ่งเกิดจากการทำงานที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ ทำให้ประชาชนเกิดความเคลือบแคลงสงสัย เพราะฉะนั้นคำว่า “การตรวจสอบ การถ่วงดุล” ควรเพิ่มเป็น “การตรวจสอบ การถ่วงดุล ที่โปร่งใสและเป็นธรรมระหว่างกัน” ซึ่งจะนำไปสู่ความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และน่าจะสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง

2. การอำนวยความสะดวกต่อประชาชนในการใช้สิทธิเข้าถึงการสอบสวนได้ง่าย

2.1 ประเด็นเรื่องความรับผิดชอบของผู้ที่มีหน้าที่และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่สอบสวน

ในร่างพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีอาญาฯ มีการระบุหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนของผู้ที่มีหน้าที่และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งทำหน้าที่พนักงานสอบสวน ซึ่งระบุไว้ตามมาตรา 4,5 และ 6 น่าจะทำให้ประชาชนเข้าใจอำนาจหน้าที่ของตำรวจและสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกและชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนั้น ความในมาตรา 7,8 และ 9 ได้วางหลักให้ประชาชนได้เข้าถึงการสอบสวนได้ง่าย รวดเร็วและเป็นธรรม โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนทุกท้องที่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ในกรณีที่มีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษในเขตนั้น ๆ โดยให้มีการสอบสวนเบื้องต้น และส่งต่อไปยังท้องที่ที่รับผิดชอบ รวมทั้งให้มีการตั้งทีมเฉพาะกิจมาเพื่อจัดการกับสำนวนคดี หรือแม้กระทั่งในกรณีที่ยังไม่แน่ชัดว่าเกิดท้องที่ใดหรือมีเหตุขัดข้องก็ให้แต่งตั้งพนักงานสอบสวนคนหนึ่งคนใดหรือเป็นทีมเฉพาะกิจก็ได้ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารภาครัฐ ในปัจจุบันโดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อให้การบริหารงานภาครัฐ มีความยืดหยุ่นและทันสมัย สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ และความมีประสิทธิภาพ⁹ หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐก็มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อตอบสนองความต้องการของสาธารณะ¹⁰

⁹ จุมพล หนิมพานิช. (2550). *การบริหารจัดการภาครัฐใหม่: หลักการ แนวคิด และกรณีตัวอย่างของไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

โดยทั่วไปนั้น งานของตำรวจเป็นทั้งการป้องกัน และแก้ไขปัญหาอาชญากรรม นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงความสำคัญของการให้บริการประชาชนซึ่งงานที่ต้องให้บริการแก่ประชาชน เช่น

- การแจ้งความเอกสารหาย
- การแจ้งความและถอนคำร้องทุกข์คดีอาญาและจราจร
- การขอคัดสำเนาบันทึกประจำวัน
- การติดต่อประกันตัวผู้ต้องหา
- การพิมพ์ลายนิ้วมือเพื่อนำไปปรับสมัครงาน
- การเปรียบเทียบปรับตามใบสั่ง
- งานอื่น ๆ ที่ประชาชนต้องการมาติดต่อ

ในการให้บริการ อำนวยความสะดวกต่อประชาชน ควรมีหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ

- 1) ยิ้มแย้ม เอาใจเขาใส่ใจเรา เห็นใจในความจำเป็นของผู้รับบริการ
- 2) ตอบสนองความประสงค์ของผู้รับบริการอย่างรวดเร็ว
- 3) แสดงออกถึงการให้เกียรติแก่ผู้รับบริการ
- 4) ลักษณะการให้บริการอย่างเต็มใจ
- 5) ความมีเมตตาริฉัตรในการบริการ
- 6) ความกระตือรือร้นในการบริการ

สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาระบบงานในสถานีตำรวจสมัยใหม่โดยจัดทำรายงานการศึกษาเรื่อง “สถานีตำรวจล้ำสมัย (Modern Police Station)” มีการแบ่งแนวคิดในการพัฒนาสถานีตำรวจสมัยใหม่ ออกเป็น 5 ส่วน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน¹¹ ดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบสถานีตำรวจเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน
- 2) การพัฒนาอุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน
- 3) การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศอาชญากรรม ข้อมูลคดี และการเชื่อมโยงศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรมต้นแบบ (Data Exchange Center : DXC)
- 4) งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การเงิน และค่าตอบแทน
- 5) การพัฒนาโครงสร้างการบริหาร และระบบการบริหารงานบุคคล

¹⁰ Hood, C. (1991). A public management for all seasons. *Public Administration*, 69(1).

¹¹ Khruakham S. and Mangkhalasiri P. (2019). *Public Satisfaction towards Police: A Study of the Modern Police Stations Project in Thailand*. *Journal of Thai Justice System*.

การให้บริการประชาชนเป็นภารกิจหลักหนึ่งของงานตำรวจ สถานีตำรวจจึงถือได้ว่าเป็นหน่วยงานแรกที่เป็นหน้าเป็นตาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการให้บริการประชาชน และจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะฉะนั้นประชาชนและสังคมจึงมักใช้การปฏิบัติงานของสถานีตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ให้บริการเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของงานว่ามีคุณภาพและมาตรฐาน ในการให้บริการประชาชนเพียงใด

ดังนั้น ตำรวจซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการประชาชน สามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมทางอาญาได้อย่างทั่วถึง โดยการที่หัวหน้าสถานีตำรวจในระดับพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบริหารงาน สามารถทำให้เกิดความสะดอกแก่ประชาชนในการอำนวยความยุติธรรม¹² ดังนี้

- 1) จัดพนักงานสอบสวนให้เพียงพอเหมาะสม และพร้อมให้บริการ
- 2) พัฒนาความรู้ ความสามาถ และคุณธรรมของพนักงานสอบสวน
- 3) นำวิทยาการตำรวจและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการสืบสวน สอบสวน
- 4) ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการสอบสวนให้สะดอกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
- 5) ปรับปรุงสารบบในสำนวนการสอบสวน คดีที่ยังไม่เสร็จสิ้นและคดีเสร็จสิ้นแล้ว
- 6) ตรวจสอบการปฏิบัติงานพนักงานสอบสวนให้เป็นไปตามกฎระเบียบ
- 7) กำกับดูแล อำนวยความสะดวกด้านการสอบสวนอย่างเต็มที่
- 8) ให้การช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหาย พยาน และเหยื่ออาชญากรรม
- 9) จัดห้องควบคุมให้มีความปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ

นอกจากนั้น ในปัจจุบันนี้ การกระทำผิดของคดีต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อน แตกต่างจากในอดีต ดังนั้นเพื่อให้พนักงานสอบสวนมีทักษะในการทำงานเพิ่มมากขึ้น และสามารถติดตามหาพยานหลักฐานจากผู้กระทำผิดได้ถูกต้อง รวดเร็ว แม่นยำ ควรมีการส่งเสริมให้ พนักงานสอบสวนได้มีโอกาสเข้าร่วมอบรมความรู้เฉพาะด้านเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน เช่น คดีที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ พนักงานสอบสวนที่จะทำงานด้านนี้ ควรมีความรู้เฉพาะทาง เพื่อสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มขีดความสามารถ นอกจากนี้ยังควรต้องมีการอบรมเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง และทบทวนความรู้อยู่เสมอเพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมสอดคล้องกับแนวคิดตำรวจสมัยใหม่ (Modern Policing) ได้ให้ความสำคัญกับความสำเร็จในการทำงานของตำรวจโดยพิจารณาถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่¹³

¹² ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2545). *การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎีและมาตรการ*. สำนักพิมพ์บรรณกิจ. กรุงเทพฯ.

¹³ กลุณพงษ์ พุตระกูล. (2563). เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรการบริหารงานตำรวจในยุคดิจิทัล หัวข้อ *Policing in Digital Society* ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น วันพุธที่ 29 กรกฎาคม 2563.

1. องค์ความรู้ในการบังคับใช้กฎหมายทั้งการสืบสวน สอบสวน และจับกุม (Body of Knowledge)
2. คุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพตำรวจ (Police morality and ethics)
3. วัฒนธรรมตำรวจ (Police culture)
4. ความซื่อสัตย์ต่อตนเองของตำรวจ (Police integrity)
5. การปฏิบัติที่เป็นมืออาชีพ (Professional conduct)
6. บรรทัดฐานของสังคม (Social norms)

ดังที่ทราบกันดีว่า ระบบงานสอบสวนที่ผ่านมามากไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน ทั้งนี้เห็นได้จากการเรียกร้องสิทธิ หรือการเรียกร้องให้พนักงานสอบสวนทำงานให้โปร่งใสจากประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ยิ่งในปัจจุบัน ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อสังคมได้ง่าย จึงได้เห็นประชาชนเรียกร้องความโปร่งใสและความยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน¹⁴ ดังนั้นเพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน และยกระดับความน่าเชื่อถือจากประชาชน ควรมีการจัดตั้งกรรมการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวน โดยอาจเป็นกรรมการในระดับพื้นที่หรือระดับชาติเพื่อให้ประชาชนได้ติดตามการทำงานของพนักงานสอบสวนอย่างใกล้ชิด ปัญหาความแคลงใจในงานสอบสวนจะได้มีระดับที่ลดน้อยลง

นอกจากนี้ ควรจัดหางบประมาณเพื่อเพิ่มบุคลากร และทรัพยากรให้การทำงานของพนักงานสอบสวนมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ดังที่ปรากฏอย่างชัดเจนว่าในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน แต่ละคนต้องดูแลคดีเป็นจำนวนมาก เกิดความล่าช้า¹⁵ หากประชาชนไม่เข้าใจการทำงานของพนักงานสอบสวน ย่อมก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ขาดความร่วมมือจากภาคประชาชน ส่งผลต่อการอำนวยความสะดวก ดังนั้นการจัดตั้งตำแหน่งผู้ช่วยพนักงานสอบสวนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งร่าง พ.ร.บ.การสอบสวนคดีอาญาฯ จึงเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนการทำงานของพนักงานสอบสวนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การติดต่อประสานงาน งานด้านเอกสาร และงานส่งวัตถุพยาน เป็นต้น ผู้ช่วยพนักงานสอบสวนอาจคัดเลือกมาจากประชาชนในพื้นที่ที่มีความสนใจในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวน มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ระบบการฝึกอบรมที่ชัดเจน รวมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอโดยจัดสรรจากงบประมาณของท้องถิ่น

¹⁴ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม.(2563). *กรอบความเห็นร่วมปฏิรูปประเทศไทยด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม*. เข้าถึงที่ https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrcinf/nrc2557-issue3-reform01.pdf

¹⁵ กฤษณพงศ์ พุทธระกูล และคณะ. (2555). *การศึกษาทบทวนองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบงานตำรวจ*. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

2.2 การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในส่วนของงานสอบสวน

การพัฒนาาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการให้บริการประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญมากในปัจจุบันเพราะเป็นการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ลดรายจ่าย เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และลดช่องโอกาสในการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และยังทำให้ประชาชนสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การพัฒนาระบบการติดต่อราชการ นัดหมายแจ้งความ ร้องเรียน ร้องทุกข์ และการให้บริการประชาชนผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐให้สามารถเข้าถึงได้หลากหลายช่องทาง สามารถใช้ได้กับระบบโทรศัพท์มือถือ และระบบอื่น ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถใช้งานได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ในระดับสถานีตำรวจ อาจจัดทำระบบบัตรคิวอัตโนมัติ บริการช่วยเหลือประชาชนทางอิเล็กทรอนิกส์ ระบบแจ้งขั้นตอนการติดต่อหน่วยงานอัตโนมัติ การบริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว ตลอดจนพัฒนาระบบศูนย์รับแจ้งเหตุ และระบบเตือนภัยอาชญากรรมสำหรับประชาชนทุกชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

รวมทั้งการศึกษากระบวนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมและการส่งต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ มีความเข้าใจในความต้องการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงานและสนับสนุนการตัดสินใจที่ตรงกัน และยังทำให้ทราบถึงการส่งต่อของข้อมูลสารสนเทศ ข้อขัดข้องและอุปสรรค รวมไปถึงการปรับปรุงกระบวนการทำงานทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน เช่น กระบวนการกลั่นกรองคดี (กำหนดประเภท ขนาด และความยากง่ายของคดี) และกระบวนการสอบสวน เป็นต้น ทั้งนี้ กระบวนการทำงานที่ได้รับการปรับปรุงจะเป็นสถาปัตยกรรมของระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยง รวมถึงอาจมีการปรับโครงสร้างและระบบบริหารงานของหน่วยงานภายในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น¹⁶

ประการสำคัญ การพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการภายในหน่วยงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ลดขั้นตอน ลดค่าใช้จ่าย และขจัดช่องทางการทุจริตประพฤติมิชอบ เช่น ระบบการบริหารจัดการคดีอิเล็กทรอนิกส์ ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ ระบบฐานข้อมูลกฎหมาย คำพิพากษา คำวินิจฉัยหรือ การตีความกฎหมายหรือกฎการพัฒนาเว็บไซต์โดยมีรูปแบบการนำเสนอข้อมูลและการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รวมถึงภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน หรือแม้กระทั่งการพัฒนาเครื่องมือสนับสนุนการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว¹⁷

¹⁶ สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2562). *แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3*.

http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/137/T_0021.PDF.

¹⁷ MR McGuire and TJ Holt. (2017). *The Routledge Handbook of Technology, Crime and Justice*.

London:Routledge.

นอกจากนี้ การพัฒนาช่องทางการสื่อสาร เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสิทธิเสรีภาพ กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก และ เข้าใจกฎหมายได้ง่ายขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์การสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนขอรับบริการภาครัฐ ผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น รวมถึงพัฒนาเว็บไซต์แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีเนื้อหาที่มี ประโยชน์ต่อประชาชนในส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการและหัวข้อที่อยู่ในความสนใจ ของสาธารณชนในรูปแบบและภาษาที่เป็นสากลและเข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ระบบสารสนเทศได้โดยทั่วถึงในทุกหมู่บ้านโดยต้องมีการวางแผนในระยะยาว รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนา ฐานข้อมูลกลางและบูรณาการระบบการจัดเก็บและรวบรวมสถิติข้อมูลสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม โดยประสานความเข้าใจและเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานให้ถูกต้องทันสมัย และอยู่บนแพลตฟอร์ม ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน จัดให้มีศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้อมูลดิจิทัลภาครัฐ ซึ่งอาจใช้ฐานข้อมูลของ ศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรมเป็นฐานในการพัฒนา รวมถึงการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ สำหรับการจัดซื้อและบำรุงรักษา นอกจากนี้การพิจารณาดำเนินการลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับระบบยืนยัน ตัวบุคคลประเภทอื่น และการตรวจสอบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้มีค่าใช้จ่ายที่ถูกลง รวมทั้งแก้ไขกฎหมาย ให้การพิจารณาคดีของศาลต้องรับฟังระบบดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานได้ รวมทั้งการพัฒนาหรือนำมาใช้ ซึ่งเทคโนโลยีที่สามารถใช้ในการยืนยันตัวตน และตรวจสอบลายมือชื่อโดยออกกฎหมายรองรับ วางระบบ ข้อมูลสารสนเทศเครือข่ายสำหรับระบบงานสอบสวน และทั่วทั้งองค์กรของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นที่ เกี่ยวข้อง โดยจัดให้มีการทดสอบระบบเพื่อหาข้อบกพร่องในสถานการณ์ต่าง ๆ และควรมีวิธีการรับมือกับ ปัญหาที่จะเกิดขึ้นด้วย

2.3 ประเด็นเรื่องรูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว เป็นธรรม และระบบตรวจสอบ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน

2.3.1 รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่รวดเร็ว

การทำสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่จะมีรูปแบบและมาตรฐานในการ สอบสวนที่ รวดเร็ว ต้องมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ระบบนัดหมายกลุ่มสมาชิกวิชาชีพที่มีทั้งพนักงานอัยการ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และที่ปรึกษา กฎหมาย เพื่อทำการนัดหมายในการสอบปากคำล่วงหน้าก่อนที่จะมีหนังสือแจ้งให้ทราบต่อไป การตรวจสอบ การจับกุม การรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนโดยตรงผ่านระบบออนไลน์ ช่องทางการติดตามงานระหว่าง หน่วยงานผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อลดขั้นตอนของระบบราชการ และลดการใช้เอกสาร เป็นต้น

นอกจากนี้ การสอบสวนจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นพนักงานสอบสวนควรต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) พนักงานสอบสวนต้องมีความรู้และเข้าใจขั้นตอนการสอบสวนเป็นอย่างดี
- 2) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- 3) มีการประยุกต์นำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดต่อประสานงาน

- 4) วางระบบงานในการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้ครบถ้วน
- 5) ร่างสรุปรายงานการสอบสวนไว้ล่วงหน้า
- 6) เร่งรัดสรุปสำนวนการสอบสวน

2.3.2 รูปแบบและมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม

มุ่งเน้นไปที่ตัวพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนการสอบสวนของ พนักงานสอบสวน จึงจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา โปร่งใส ตรวจสอบได้ ปราศจากอคติ ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ใช้วิธีการทารุณ ทรมาณ ชูเชื้อหรือหลอกลวง หรือโน้มน้าวจิตใจให้บุคคลอื่นให้การ หรือปฏิบัติตามแต่อย่างใด โดยมาตรฐานในการสอบสวนที่เป็นธรรม มีดังต่อไปนี้

- 1) มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้
- 2) พนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง
- 3) พนักงานสอบสวนต้องไม่เลือกปฏิบัติ
- 4) พนักงานสอบสวนต้องมีความเต็มใจ และตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ มีประสบการณ์ในการสอบสวน
- 5) พนักงานสอบสวนไม่ควรมีการฉ้อโกงหรือเรียนในการปฏิบัติหน้าที่

นอกจากนี้ จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนมีความสำคัญต่อการยกระดับของงานสอบสวน ให้มีความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ให้ความสำคัญและเป็นสิ่งที่พนักงานสอบสวนพึงปฏิบัติ¹⁸ ดังนี้

- (1) พนักงานสอบสวนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
- (2) พนักงานสอบสวนต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต และยึดมั่นในศีลธรรม
- (3) พนักงานสอบสวนต้องอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใส และเป็นธรรมโดยปราศจากอคติ
- (4) พนักงานสอบสวนต้องกล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
- (5) พนักงานสอบสวนพึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เสียสละ และอดทน เพื่อประโยชน์แห่งการอำนวยความสะดวก
- (6) พนักงานสอบสวนพึงมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยความสุภาพอ่อนโยนมีไมตรีจิต และเต็มใจให้บริการประชาชน
- (7) พนักงานสอบสวนพึงหมั่นศึกษาหาความรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา
- (8) พนักงานสอบสวนพึงสำนึก และยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี และวิชาชีพของตนเอง

¹⁸ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2544). ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน.

Retrieved from <http://thakham.metro.police.go.th/jyt.htm>.

อีกทั้ง จรรยาบรรณที่กล่าวมาข้างต้นยังสอดคล้องกับหลักความซื่อสัตย์ของตำรวจ (Police Integrity) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งในสหรัฐอเมริกานั้น ให้คำจำกัดความของความซื่อสัตย์ตำรวจไว้ดังนี้ “การใช้อำนาจและดุลยพินิจตามต้องยึดหลักความมีมาตรฐาน และใช้ความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับความยุติธรรม และซื่อตรง” ซึ่งหลักปฏิบัติดังกล่าวที่สหรัฐอเมริกายึดถืออยู่นั้น จะเริ่มใช้ตั้งแต่กระบวนการคัดบุคลากรเข้ามา โดยมีการตรวจสอบคุณลักษณะ จริยธรรม และความซื่อสัตย์ อย่างเข้มข้น จวบจนกระทั่งการปฏิบัติงานที่ยึดหลักการใช้ดุลยพินิจที่ก่อให้เกิดความเท่าเทียมต่อประชาชน¹⁹

2.3.3 ระบบการตรวจสอบและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน

- เพิ่มช่องทางการร้องเรียนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การร้องเรียนไปยังผู้บังคับบัญชาผ่านระบบลงทะเบียนแบบออนไลน์ สายด่วน Call center และการจัดทำแอปพลิเคชันสำหรับประชาชนเพื่อให้คำแนะนำในการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวน เป็นต้น

- ออกแบบระบบการเก็บรวบรวมสถิติคดีอาญา และจัดเก็บข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงเพื่อการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และใช้กำหนดนโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรม

- ใช้ผลสัมฤทธิ์ของคดีและความพึงพอใจของประชาชนเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานสอบสวน

- จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวนทั้งในระดับพื้นที่ และระดับประเทศโดยกำหนดรูปแบบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

- ควรมีการออกระเบียบ และกำหนดเป็นนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้อิสระแก่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฯ กำหนดไว้ และให้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการรวบรวมพยานหลักฐาน และการพิจารณาว่าจะดำเนินคดีต่อหรือไม่นั้นเป็นอำนาจหน้าที่ และดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนและหัวหน้าพนักงานสอบสวน โดยผู้บัญชาการสอบสวนมีอำนาจสูงสุดในการวินิจฉัยชี้ขาด

- จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบงานสอบสวนระดับประเทศและระดับจังหวัดโดยออกแบบให้ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม และภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

¹⁹ James A. Inciardi. (2010). *Criminal Justice*. McGraw-Hill Higher Education. 9th ed. (McGraw-Hill Higher Education).

- แจ้งให้ประชาชนทราบในขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีการเปิดเผยขั้นตอนและระยะเวลาในการบริการประชาชนเพื่อให้ประชาชนผู้ใช้บริการสามารถตรวจสอบได้ เช่น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หลักปฏิบัติ หลักเกณฑ์ ลำดับ และขั้นตอนต่าง ๆ

นอกจากนั้น ต้องสร้างความเชื่อมโยงกับประชาชน กระบวนการสอบสวนที่เป็นสากล จะมีกลไกตรวจสอบถ่วงดุล มีคณะกรรมการจริยธรรมพนักงานสอบสวน ถ้าหากทำงานที่ส่อไปในทางที่ไม่ถูกต้อง คู่ความสามารถร้องเรียนให้มีการตรวจสอบได้ นอกจากนี้ เห็นควรเสนอเพิ่มเติม กรณีที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้วสิ่งไม่พ้อง ต้องเปิดโอกาสสร้างหลักประกันให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ให้ประชาชนมีสิทธิร้องขอสำเนาสำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมไว้เพื่อนำไปประกอบการยื่นฟ้องต่อศาลได้เองโดยตรง และสามารถร้องขอความเป็นธรรมไปยังคณะกรรมการจริยธรรมพนักงานสอบสวน

จากหลักการความรวดเร็วและเป็นธรรมในการสอบสวนข้างต้น สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2562-2565 ในแนวทางพัฒนาระบบการกำหนดโทษอาญาที่มีความเหมาะสมโปร่งใส เปิดรับการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและมีความได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิดมากขึ้น²⁰ จัดทำฐานข้อมูล การกำหนดโทษอาญา เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ติดตาม ประเมินผล การกำหนดโทษ ตามแนวทางการกำหนดโทษ และใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการกำหนดโทษของศาล จัดทำร่างแนวทางการกำหนดโทษอาญาโดยคำนึงถึงหลักการลงโทษอย่างได้สัดส่วน และหลักการใช้โทษจำคุกเท่าที่จำเป็น โดยต้องรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างแนวทางดังกล่าวจากสาธารณชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้มีกระบวนการพิจารณาเพื่อกำหนดโทษแยกต่างหากจากกระบวนการพิจารณาความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยโดยให้คู่ความกับผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อเท็จจริงในขั้นตอนของการกำหนดโทษด้วย กำหนดกลไกการติดตามประเมินผล การใช้แนวทางการกำหนดโทษเป็นระยะ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลด้วย รวมทั้งกำหนดมาตรฐานระยะเวลาดำเนินการในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า ลดขั้นตอนการรับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน สร้างระบบการตรวจสอบและหรือแจ้งความคืบหน้าให้ประชาชนตรวจสอบเรื่องที่ใช้บริการหรือเกี่ยวข้องดำเนินงาน ไปถึงขั้นตอนใด รวมถึงสื่อสารแก่สาธารณะ โดยใช้รูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่าย สร้างกระบวนการประเมินปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนว่าประชาชนจะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในงานสอบสวนได้ง่ายมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมด้านกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม ถือว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็งให้กับประชาชนและชุมชนเพื่อให้สามารถป้องกันหรือ

²⁰ สำนักงานกิจการยุติธรรม. แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3. เข้าถึงที่ http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/137/T_0021.PDF.

จัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดข้อขัดแย้ง หรือป้องกันอาชญากรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากประชาชน เนื่องจากการเพิ่มพูนความรู้ สร้างความเข้าใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพ กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม รวมถึงทักษะการมีส่วนร่วมในการป้องกันเพื่อมิให้ตนเองตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมส่งผลสำเร็จต่อกิจการงานตำรวจ ด้วยเหตุนี้ ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความรู้ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการป้องกันอาชญากรรมที่มีเนื้อหาเข้าใจง่ายในรูปแบบที่เหมาะสมแก่ประชาชนทุกกลุ่ม ควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักรู้ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม ด้านความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมให้แก่ประชาชน ชุมชน และสังคม ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบเรียบร้อยอย่างยั่งยืน

ตามแผนแนวทางการพัฒนาในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 – 2565) ได้ออกแบบ แบบแผนที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น เช่น การสนับสนุนกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน โดยผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน รวมถึงสร้างความร่วมมือและองค์ความรู้ทางวิชาการในการดำเนินงานให้แก่ผู้นำชุมชน เครือข่ายและอาสาสมัครต่าง ๆ ในการให้คำปรึกษาแนะนำหรือช่วยเหลือประชาชน ตลอดจนสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารหรือแม้กระทั่ง ปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมในการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายให้แก่ประชาชน ชุมชนและสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบชุมชนและสังคม การเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสจะกระทำความผิด รวมถึงการสร้างแรงจูงใจให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน ให้เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย โดยชี้ให้เห็นผลเสียที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การไม่เคารพกฎจราจร อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุร้ายแรง การมั่วสุมกับอบายมุขหรือมีแหล่งอบายมุขทำให้เกิดปัญหา สังคมและปัญหาอาชญากรรม การใช้อำนาจทางการเมืองที่ไม่เป็นธรรมจะนำมาสู่สังคม อีกทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน อาทิ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การรับรู้ ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม การจัดทำและเสนอร่าง กฎหมาย/นโยบาย การทำประชาพิจารณ์ การรับฟังข้อเสนอแนะในเวทีต่าง ๆ การป้องกันและเฝ้าระวังอาชญากรรม การจัดการกับพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดอาชญากรรม การเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสจะกระทำความผิด การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การจัดการ ความขัดแย้ง การเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม การดูแลสอดส่องผู้พันโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติ กลับสู่ชุมชน การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอาสาสมัครงานยุติธรรมต่าง ๆ

นอกจากนั้น การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่าง ๆ ทั้งสถานศึกษาในระบบและนอกระบบ ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมในการเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการให้ความสำคัญกับการให้การศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการกระทำความผิด และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็งที่เป็นต้นแบบและขยายให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

สรุป การอำนวยความสะดวกต่อประชาชนในการใช้สิทธิเข้าถึงการสอบสวนได้ง่าย ควรมีการให้ประชาชนสามารถร้องทุกข์แจ้งความดำเนินคดีในท้องที่ใดก็ได้ และต้องเป็นหน้าที่ของสถานีตำรวจในท้องที่นั้น ๆ ที่จะต้องทำการสอบสวนเบื้องต้นและส่งสำนวนต่อไปยังท้องที่ที่รับผิดชอบ เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมมากที่สุด ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ ถือเป็นบริการอย่างเต็มใจ มีความกระตือรือร้นในการบริการ แต่อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ เช่น การพัฒนาอุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาโครงสร้างบริหารและระบบการจัดการคดีในระดับสถานีตำรวจ เพื่อรองรับการแจ้งความร้องทุกข์ กล่าวโทษของประชาชน

นอกจากนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการสอบสวน หัวหน้าสถานีตำรวจต้องร่วมวางแผนทางในด้านอำนวยความสะดวกอย่างมีประสิทธิภาพในระดับสถานีตำรวจ โดยจัดให้มีจำนวนพนักงานสอบสวนที่เพียงพอและเหมาะสมต่อจำนวนคดีที่เกิดขึ้น สนับสนุนให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรมแก่พนักงานสอบสวน หรือแม้กระทั่งให้ความรู้ด้านกฎหมายที่สามารถช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนผู้ซึ่งตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม พร้อมทั้งให้ความสำคัญด้านความโปร่งใส โดยจัดให้มีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบโดยผู้ที่เข้าจะมาตรวจสอบนั้น ควรมีการคัดเลือกอย่างโปร่งใสและเป็นธรรมจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ๆ มิใช่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีผลประโยชน์กับสถานีตำรวจ

ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีที่สนับสนุนการให้บริการแก่ประชาชน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการ ดังที่ทราบกันดีว่า เนื่องจากปัจจุบัน ประชาชนต้องไปติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ หลายแห่ง จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพราะฉะนั้น หากหน่วยงานภาครัฐมีการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าวให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งกันและกันได้ระหว่างหน่วยงาน จะทำให้เกิดความรวดเร็วในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น การจัดทำแอปพลิเคชันที่สามารถให้ประชาชนสามารถติดตามการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนและสามารถสอบถามได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจมากยิ่งขึ้น

3. กำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องหา

3.1 ประเด็นเรื่องความสอดคล้องตามบทบัญญัติของกฎหมายไทย และเป็นไปแนวคิด ทฤษฎี และมาตรฐานสากล

ตามร่าง พ.ร.บ.การสอบสวนคดีอาญาฯ ดังกล่าว มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างชัดเจน เช่น มาตรา 17 ที่วางหลักไว้ให้ค้ำประกันถึงสิทธิของผู้ต้องหาและต้องไม่กระทำการอันใดที่เป็นลักษณะละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือมาตรา 10 ที่ให้สิทธิผู้ต้องหาในการอ้างพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิด สอดคล้องกับหลักกฎหมายและมาตรฐานสากลโดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 29 ได้กำหนดไว้ว่า ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ดังนั้น ตามร่าง พ.ร.บ.การสอบสวนคดีอาญาฯ มาตรา 17 ที่ได้กล่าวถึงสิทธิ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาจึงสอดคล้อง และเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ โดยมาตรา 17 ได้กล่าวว่า

พนักงานสอบสวนต้องค้ำประกันถึงสิทธิของผู้ต้องหา ที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม และต้องไม่กระทำการอันเป็นการขัดต่อสิทธิมนุษยชนหรือเป็นการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว

ในชั้นจับกุมหรือระหว่างสอบสวน ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับ หรือพนักงานสอบสวนนำผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาออกแถลงข่าวหรือจัดให้บุคคลดังกล่าวให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชน

.....

โดยแท้จริงนั้น อาจพิจารณาได้ว่า ก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดเพื่อแสดงว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงนั้น จะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบว่า มีการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา โดยเฉพาะมีการกระทำในลักษณะประจานทำให้ผู้ต้องหาได้รับความเสียหาย

อย่างไรก็ตาม ได้มีการโต้แย้งว่าการแถลงข่าวของผู้ต้องหาเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น และมีความสำคัญในการเปิดเผยให้เห็นถึงผลการปฏิบัติงานของตำรวจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดทำบริการสาธารณะให้กับสังคมว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถติดตามจับกุมผู้กระทำผิดได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ทำให้สังคมเกิดความเชื่อมั่น และศรัทธาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่งผลให้ประชาชนให้

ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่การแถลงข่าวของตำรวจโดยการนำตัวผู้ต้องหา มาแถลงข่าวนั้น จะต้องกระทำเฉพาะกรณีที่จะเป็นประโยชน์สาธารณะที่สำคัญยิ่งเท่านั้น การแถลงข่าว ในลักษณะยืนยันความผิดของผู้ต้องหาถือเป็นการประจาน ส่งผลกระทบต่อสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ดังนั้นการแถลงข่าวในลักษณะยืนยันความผิดของผู้ต้องหา จึงเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักการ ที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ สุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยข้อสันนิษฐานที่ว่า มนุษย์ทุกคนถึงแม้จะกระทำความผิดแต่ก็ยังคงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ถึงแม้เขาจะ กระทำความผิดแต่หน่วยงานของรัฐก็ไม่สามารถไปปฏิบัติต่อบุคคลนั้นอย่างมิใช่มนุษย์

ดังที่ปรากฏในปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องหาเป็นเพียงผู้ที่ถูกกล่าวหาและ อาจต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยสะดวก แต่บุคคลที่ถูกกล่าวหาเหล่านั้นยังเป็นมนุษย์ผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ถูกประจาน เพราะการประจานเป็นการลบหลู่เกียรติภูมิ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่บุคคลไม่ว่าจะเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะใดก็ตามยังต้องมีอยู่เนื่องจากความเป็นมนุษย์ การประจานผู้ต้องหาเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่กฎหมายรับรอง เป็นการละเมิด สิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งโดยหลักแล้ว การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่ได้ การดำเนิน คดีอาญาในชั้นสอบสวนพบว่ามีกระทำความผิดในลักษณะประจาน ซึ่งกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ที่มีอยู่ในตัวผู้ต้องหา และสำหรับการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวการจับกุม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเป็นการประจานผู้ต้องหา เท่ากับเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามปฎิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนในกรณีนี้ด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา กับสิทธิในการรับรู้ ข่าวสารของประชาชน เพื่อประโยชน์ในการป้องกันปัญหาอาชญากรรม และตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ ตำรวจ การแถลงข่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีกฎหมายควบคุมอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 16 ด้าน การปฏิรูปประเทศยังให้ความสำคัญกับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ จากประชาชนมากขึ้น สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ด้านกระบวนการยุติธรรม²¹

(1) ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมตลอดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม

(2) ปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงาน สอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

²¹ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.(2563). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. Retrieved from <https://www.senate.go.th/assets/portals/13/files/รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร%20พุทธศักราช%20๒๕๖๐.pdf>

ทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ และสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ และจัดให้มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มากกว่าหนึ่งหน่วยงานที่มีอิสระจากกันเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก

(3) เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมให้มุ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็ว

(4) ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับหน้าที่ อำนาจ และภารกิจของตำรวจให้เหมาะสม และแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตำรวจให้เกิดประสิทธิภาพ มีหลักประกันว่าข้าราชการตำรวจจะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม ได้รับความเป็นธรรมในการแต่งตั้งและโยกย้าย และการพิจารณาบำเหน็จความชอบตามระบบคุณธรรมที่ชัดเจน ซึ่งในการพิจารณาแต่งตั้งและโยกย้ายต้องคำนึงถึงอาวุโสและความรู้ความสามารถประกอบกันเพื่อให้ข้าราชการตำรวจสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ตกอยู่ในใต้อาณัติของบุคคลใด มีประสิทธิภาพและภาคภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

3.1.2 แนวทางการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพตามหลักสากล

การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในประเทศประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้เสียหาย พยาน หรือแม้กระทั่งผู้ต้องหา ย่อมได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน กรณีตัวอย่างการพัฒนาและแก้ไขกฎหมายเพื่อลดอุปสรรคในการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นจากการถูกคุมประพฤติและผู้พ้นโทษที่มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำน้อย เช่น กฎหมายที่จำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ กฎหมายเกี่ยวกับประวัติอาชญากรรม เป็นต้น อีกทั้งการสร้างกลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมด้วยกัน และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับชุมชน สถาบันทางสังคม ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ รวมถึงนำรูปแบบความร่วมมือที่เน้นผลลัพธ์เพื่อสังคมมาประยุกต์ใช้เพื่อบูรณาการแก้ไขปัญหาของผู้พ้นโทษที่มีให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ ตั้งแต่การเสริมสร้างทักษะอาชีพ การประกอบอาชีพ การจัดหาที่อยู่ สวัสดิการ และการให้บริการด้านจิตใจ หรือแม้กระทั่งแนวคิดการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยมีการแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวให้การชั่งหรือควบคุมตัวผู้ต้องหาทำได้เมื่อมีเหตุควรเชื่อว่าหากปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยไปแล้วจะหลบหนียุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือขัดขวาง การสอบสวน รวมทั้งแก้ไขกฎหมายให้การฝากขังและการปล่อยชั่วคราวอยู่ในขั้นตอนเดียวกัน เพิ่มศักยภาพเครื่องมือและจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำระบบประเมินความเสี่ยง และกำกับดูแลหลังปล่อยชั่วคราวที่มีความแม่นยำและเหมาะสมกับผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละรายมาใช้ทดแทนการเรียกทรัพย์สินเป็นหลักประกัน โดยพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยง พัฒนาระบบกำกับดูแล รวมทั้งคลินิกจิตสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการจับกุมผู้หลบหนีหรือทำผิดเงื่อนไขปล่อยตัวชั่วคราว

นอกจากนั้นแนวทางการใช้การพัฒนากฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ศาลสามารถนำมาตรการลงโทษอย่างอื่นของผู้ต้องหา เช่น การสั่งให้ทำงานบริการสังคม สั่งให้เข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ต้องวางโทษจำคุกก่อนพัฒนามาตรการการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือแก้ไขข้อขัดข้องในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินอาญากับเด็กและเยาวชน การปรับปรุงโทษปรับในคดีอาญาโดยนำระบบโทษปรับตามความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดมาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาและแก้กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับ และการดำเนินการเมื่อผู้กระทำความผิดได้ผิดเงื่อนไขคุมประพฤติ หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลที่ให้ลงโทษอย่างอื่นนอกจากการจำคุกเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการบังคับโทษ และสำคัญที่สุดการบูรณาการการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวขององค์กรวิชาชีพ ภาคเอกชนและชุมชน โดยการสร้างมาตรฐานการขึ้นทะเบียน โดยให้หน่วยงานด้านพัฒนาสังคม สาธารณสุข การศึกษา และอาชีพ รวมถึงองค์กรชุมชนมีการดำเนินการสนับสนุนภาครัฐในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญาแทนการควบคุมตัวได้ และมีระบบประเมินผลการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินการและเกิดการขยายผล และเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบหรือโครงสร้าง การทำงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม²²

นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนามาตรการเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาและจำเลยให้เหมาะสมครอบคลุมและรวดเร็ว โดยกำหนดวิธีการแจ้งข้อหา การอธิบายฟ้องที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องหา และจำเลย เพื่อให้มีความเข้าใจในการต่อสู้คดี และสามารถเข้าถึงพยานหลักฐานได้อย่างเหมาะสม การปรับปรุงกระบวนการพิจารณาฟ้องและออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวของศาลปกครองเพื่อปรับปรุงกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของจำเลยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยวางกฎเกณฑ์ให้การสอบสวนดำเนินไปโดยใช้มาตรการที่กระทบสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น การตรวจค้น ยึดทรัพย์สิน จับกุมและขังเท่าที่จำเป็น โดยคำนึงถึงความเดือดร้อนทุกข์ยากของผู้ต้องหาและจำเลย มีมาตรการเพื่อลดผลกระทบจากการจับและขัง เช่น การเยียวยาทางสุขภาพกายและจิต การชดเชยรายได้ การสงเคราะห์ครอบครัว เป็นต้น และสิ่งที่ต้องทำก็คือการปรับปรุงสถานที่ควบคุมและคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการพิจารณาให้เหมาะสม ปลอดภัย และสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การนำเทคโนโลยีมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบันทึกภาพ และเสียงในการกำกับดูแล การตรวจค้น จับกุม สอบสวน ชี้ตัว ผู้ต้องหาหรือจำเลย มีฐานข้อมูลสำหรับการติดตามกรณีวิสามัญฆาตกรรม และสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ และรายงานต่อกลไกสิทธิมนุษยชนระดับชาติ ปกป้องสิทธิในชื่อเสียงและความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องหาและจำเลยให้สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะ ห้ามมิให้นำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน รวมถึงการจัดระบบการปล่อยชั่วคราวที่รวดเร็วโดยไม่อิงกับเงินหรือฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหาหรือจำเลย และคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมและมีมาตรการป้องกันการหลบหนีการปล่อยชั่วคราวที่มีประสิทธิภาพ

²² Ward T and Langland RL. (2008). Restorative Justice and the Human Rights of Offenders: Convergences and Divergences Elsevier. *Aggression and violent behavior*, Vol.13(5), 355-372.

สำคัญที่สุด การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้กระทำผิดและติดตามดูแลผู้พ้นโทษเพื่อให้กลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุข และป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ โดยกำหนดมาตรการทางสังคมเพื่อส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อผู้พ้นโทษ กำหนดมาตรการจูงใจให้ภาคเอกชนรับผู้พ้นโทษเข้าทำงาน อาทิ การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนแก่สถานประกอบการที่การจ้างงานผู้พ้นโทษอาจไม่เพียงพอ รวมถึงการสร้างทัศนคติต่อสังคมในการให้โอกาสผู้พ้นโทษเพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถดูแลตนเองได้โดยไม่เป็นภาระต่อสังคมและกลับสู่สังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ

3.1.3 แนวทางการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักสากลในประเทศต่าง ๆ

3.1.3.1 ประเทศอังกฤษ

1) สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับคำปรึกษากฎหมาย

ตาม The Police and Criminal Evidence Act 1984 ของอังกฤษ, มาตรา 58 กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษากฎหมายของผู้ต้องหา ดังนี้²³

(1) ผู้ถูกจับและถูกควบคุมตัวในสถานีตำรวจหรือสถานที่อื่นต้องได้รับสิทธิที่จะปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวในเวลาใด ๆ ที่เขาร้องขอและไม่เสียค่าใช้จ่ายด้านทนายความ

(2) ภายใต้บังคับอนุมาตรา (3) คำร้องขอตาม (1) ช่างต้นและเวลาซึ่งได้ใช้สิทธิต้องบันทึกลงในบันทึกการควบคุมตัว

(3) คำร้องเช่นนั้นไม่ต้องบันทึกลงในบันทึกการควบคุมตัวของบุคคลซึ่งร้องขอในเวลาที่เขาอยู่ที่ศาลหลังจากถูกฟ้องเกี่ยวกับการกระทำความผิด

(4) ถ้าบุคคลยื่นคำร้องเช่นนั้น เขาต้องได้รับอนุญาตที่จะปรึกษาทนายความโดยเร็วที่สุด เท่าที่จะเร็วได้ เว้นแต่ความล่าช้านั้นจะกระทำได้ตามมาตรานี้

(5) ในกรณีใด ๆ ก็ตาม เขาต้องได้รับอนุญาตที่จะปรึกษาทนายความภายใน 36 ชั่วโมงนับ แต่เวลาที่ร้องขออนุญาตในมาตรา 41(2)

(6) ความล่าช้าในการปฏิบัติตามคำร้องขอจะกระทำได้เฉพาะแต่ในกรณีที่

(a) บุคคลถูกตำรวจกักขังสำหรับความผิดร้ายแรงที่อาจถูกจับได้ และ

(b) ถ้าเจ้าพนักงานตำแหน่งไม่ต่ำกว่า superintendent ให้อำนาจ

(7) เจ้าพนักงานอาจให้อำนาจภายใต้อนุมาตรา (6) ดังกล่าวด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือ แต่ถ้าอนุญาตด้วยวาจาต้องให้สัตยาบันโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

(8) ภายใต้อนุมาตรา (8A) ดังต่อไปนี้ senior officer อาจอนุญาตให้พบทนายความช้ากว่าที่กำหนดได้ เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าการใช้สิทธิตาม (1)

²³ Hungerford-Welch, P., Walsh, N., & Start, S. (2013). *Criminal Litigation & Sentencing*. Oxford University Press.

(a) จะนำไปสู่การแทรกแซงหรือทำอันตรายต่อพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิด ร้ายแรงที่อาจถูกจับได้ หรือการทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น

(b) จะนำไปสู่การเตือนผู้ต้องสงสัยคนอื่น ๆ ซึ่งได้กระทำความผิดนั้นแต่ยังไม่ถูก จับกุม หรือจะขัดขวางการเรียกคืนทรัพย์สินใด ๆ ซึ่งได้มาจากการกระทำความผิดนั้น

(8A) พนักงานเจ้าหน้าที่อาจใช้อำนาจล่าช้าในกรณีความผิดร้ายแรงซึ่งอาจจับได้ ในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการค้ายา หรือความผิดซึ่งส่วนที่ 6 ใน The Criminal Justice Act 1988. ใช้บังคับ และพนักงานเจ้าหน้าที่มีเหตุอันควรเชื่อว่า

(a) เมื่อความผิดเกี่ยวกับการค้ายาซึ่งผู้ถูกจับกุมมีผลประโยชน์จากการค้ายาและการได้มา ซึ่งมูลค่าของเงินที่บุคคลได้มาจากการค้ายาจะถูกปกปิดโดยการใช้สิทธิที่มอบให้ตามอนุมาตรา (1) ข้างต้น

(b) เมื่อความผิดอย่างหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ในส่วนที่ 6 ของ The Criminal Justice Act 1988 ซึ่งผู้ถูกจับได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิดและการได้คืนมาซึ่งราคาทรัพย์สินซึ่งบุคคลนั้น ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดหรือผลประโยชน์เกี่ยวกับการเงินที่เขาได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดจะถูกขัดขวางโดย การใช้สิทธิที่ได้รับโดยอนุมาตรา (1) ข้างต้น

ในประเทศอังกฤษได้ให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นระยะเวลาอันยาวนานซึ่งแนวคิดของการมีทนายความช่วยเหลือแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญานั้น กฎหมายอังกฤษถือหลักการที่ว่า เป็นการรักษาประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เนื่องจากรัฐจะต้องบริหารกระบวนการยุติธรรมให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของประชาชน การที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา รัฐจะต้องจัดให้มีทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาซึ่งโดยมีพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือเริ่มแรกแก่ผู้ที่ไม่มียุทธทรัพย์เพียงพอในการดำเนินคดี ในคดีแพ่งศาลจะยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้ และให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความเอกชนเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีส่วนในคดีอาญา ทางประเทศอังกฤษได้กำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ผู้ต้องหาและจำเลยจะขอความช่วยเหลือด้านทนายความจากรัฐ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความในการดำเนินคดีทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาออกจากรัฐ ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถเลือกทนายความได้

สิทธิในการมีทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่จำเลยของประเทศอังกฤษในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) จำเลยเป็นคนยากจนและไม่สามารถจัดหาทนายความได้
- (2) เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลเห็นสมควรที่จะให้ทนายความไว้คอยช่วยเหลือจำเลย โดยพิจารณาถึงสภาพแห่งข้อต่อสู้ของจำเลยด้วย
- (3) ในคดีฆ่าผู้อื่น กฎหมายบังคับให้ศาลต้องจัดหาทนายความให้จำเลยทุกคดี

ประธานศาลฎีกาของประเทศอังกฤษเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักดังนี้

(1) ประชาชนต้องได้รับการช่วยเหลือด้านทนายความตั้งแต่ชั้นจับกุมจนถึงคดีถึงที่สุด

(2) ประชาชนจะได้รับการบริการจากทนายความที่มีคุณภาพและต้องมีการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

(3) ต้องมีกระบวนการตรวจสอบผลการดำเนินงานของโครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ต้องหาอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้งบประมาณที่คุ้มค่า ประธานตุลาการสูงสุด (Lord Chancellor) ได้กำหนดขอบเขตของการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาดังต่อไปนี้

ก. ผู้ถูกจับหรือถูกควบคุมตัวมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ข. จำเลยในคดีอาญามีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ด้วยการจัดหาทนายความสำหรับตนเอง หากไม่มีรายได้เพียงพอในการจัดหาทนายความ รัฐต้องจัดหาทนายความให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม วัตถุประสงค์อื่นที่นอกเหนือไปจากการให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่รับการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย คือ

(1) เพื่อช่วยผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการสร้างความเสมอภาคในการอำนวยความสะดวกให้เท่าเทียมกับพนักงานอัยการ

(2) เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี เช่น การพิสูจน์ความผิดหรือการให้รับสารภาพ

(3) เพื่อให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีส่วนร่วมในการพิสูจน์ความผิดตามกระบวนการยุติธรรม

2) ระบบการจัดหาทนายความของรัฐให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ในปัจจุบัน ระบบการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาของประเทศอังกฤษนั้น ได้เพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามากขึ้นตามโครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ต้องหาอยู่ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งเป็นหน่วยงานตามพระราชบัญญัติการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพสำหรับบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ให้สิทธิมีทนายความอย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะมีฐานะอย่างไร โดยรัฐเป็นผู้จัดหาทนายความให้ด้วยการจัดเตรียมที่ปรึกษาทนายความและทนายความเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือ ต่อสู้ดำเนินคดีทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาคดีของศาล

ทั้งนี้ระบบให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเริ่มก่อตั้งตามพระราชบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและคำแนะนำ ค.ศ.1949 ต่อมาในปี ค.ศ.2000 คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายดำเนินการให้บริการทางกฎหมายแก่ชุมชนสำหรับคดีแพ่ง และให้บริการเป็นทนายความช่วยเหลือต่อสู้คดีอาญา อย่างไรก็ตาม ทนายความเอกชนที่จะเข้ามาให้บริการแก่ประชาชนทางด้านกฎหมายจะต้องมีมาตรฐานในการให้บริการที่ดีและมีทนายความที่มีคุณสมบัติ ไม่ต่ำกว่าทนายความที่อยู่ในสำนักงานเอกชนที่รับว่าความทั่วไป²⁴

3) โครงการทนายความตามสัญญาจ้าง (Contracting)

เป็นรูปแบบที่ประเทศอังกฤษเปลี่ยนจากเดิมที่เคยจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ทนายความที่ช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยจ่ายในอัตราที่กำหนดโดยคิดเป็นรายชั่วโมงของงานที่ทำ และลักษณะของงานที่ช่วยเหลือซึ่งประสบปัญหาว่าทนายความที่มาช่วยเหลือยื่นคำร้องขอต่อกองทุนเป็นจำนวนสูงชันมากจนกองทุนมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น แต่ต่อมาตามพระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น ทนายความที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่โดยการเหมาจ่าย หรือจ่ายเป็นรายคดีและให้เบิกค่าจ้างเป็นรายเดือน ข้อดีของโครงการทนายความตามสัญญาจ้างนั้น สามารถควบคุมงบประมาณในการจ่ายได้มากกว่าการจ่ายเป็นรายชั่วโมงและสามารถควบคุมคุณภาพของทนายความได้โดยกำหนดไว้ในข้อสัญญาที่จ้างว่าความ ซึ่งมีข้อกำหนดถึงเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาคุณภาพของการให้ความช่วยเหลือและการว่าความในการดำเนินคดีโดยการตรวจสอบการประเมินผลให้เป็นไปตามมาตรฐานข้อกำหนดดังกล่าวนี้ สำนักงานทนายความเอกชนที่เป็นผู้ทำสัญญาจ้างจะเป็นผู้ตรวจสอบการทำงานและควบคุมคุณภาพของทนายความเอง และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (LSC) ข้อเสียของทนายความตามสัญญาจ้างคือทนายความที่เข้ามาทำงานมักจะเพิ่มรายได้ให้ตนเองโดยทำคดีมากขึ้น ทำให้แต่ละคนรับคดีมากขึ้นกว่าเดิมซึ่งจะรีบทำคดีให้เสร็จโดยเร็ว และไม่ค่อยใช้เวลาในการเตรียมคดีมากนัก เนื่องจากอัตราค่าตอบแทนตามสัญญาจ้างไม่ได้ครอบคลุมถึงงานที่ต้องเตรียมคดี ทนายความไม่ได้ให้การเอาใจใส่ในรายละเอียดของคดีเหมือนกับทนายความเอกชนที่ลูกความจ้างว่าความ และไม่ค่อยให้ความสำคัญคุ้มครองลูกความเท่าที่ควรซึ่งอาจจูงใจเพื่อให้รับสารภาพหรือไม่ค่อยซักค้ำานพยานฝ่ายโจทก์ ในบางแห่งยังมีทนายความที่ไม่ค่อยมีประสบการณ์มาช่วยเหลือในคดี นอกจากนี้ในด้านของทนายความ การกำหนดค่าตอบแทนในอัตราตายตัวนี้ อาจไม่เป็นธรรมระหว่างคดีที่ไม่ต้องสืบพยานเพราะจำเลยให้การรับสารภาพกับคดีที่ต้องสืบพยาน

²⁴ Antonopoulos I. and Dingwall G. (2017). *Young Offenders' Right to Integration Post Human Rights Act 1998: Work as Punishment, Rehabilitation and Enabler*. Institute for Evidence-Based Law Reform (IELR).

4) โครงการทนายความนั่งเวรให้คำปรึกษา (Duty Solicitor Schemes)

โครงการทนายความนั่งเวรให้คำปรึกษา (Duty Solicitor Schemes) รัฐเป็นผู้จัดให้มีทนายความประจำศาลหรือทนายความประจำสถานีตำรวจซึ่งให้การช่วยเหลือผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยมีบริการประจำสถานีตำรวจ 24 ชั่วโมง และประจำศาลชั้นต้นในเวลาราชการเพื่อจัดเตรียมทนายความสำหรับบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา กล่าวคือ ได้มีการแบ่งแยกการให้บริการช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญาโดยการจัดเตรียมทนายความให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านกฎหมายในระหว่างที่ผู้ต้องหาถูกสอบปากคำหรือถูกควบคุมตัวที่สถานีตำรวจ และได้จัดเตรียมทนายความเพื่อให้คำปรึกษาในเรื่องการประกันตัว และเป็นตัวแทนแก้ต่างให้แก่จำเลยในคดีอาญาระหว่างการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น โดยทนายความเอกชนอาจได้รับการติดต่อจากตำรวจหรือศาลให้มาดำเนินการช่วยเหลือ และทนายความดังกล่าวจะได้รับค่าตอบแทนตามอัตราที่กฎหมายกำหนดจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

5) โครงการทนายความของรัฐ (Public Defender Service)

จากการที่ประเทศอังกฤษประสบกับปัญหาทางด้านงบประมาณในการใช้จ่ายค่าทนายความตามอัตรารายชั่วโมงและตามลักษณะงานที่ทำที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างมาก ดังนั้น จึงได้มีการปรับปรุงการให้ค่าตอบแทนทนายความโดยเปลี่ยนจากการจ่ายตามที่ทำงานจริงจากกองทุนเป็นการจ่ายโดยรัฐ มีการวางแผนในการกำหนดงบประมาณในการจ่าย และบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้คุ้มค่างบเงินภาษีของประชาชนที่จ่ายเข้ามาและยังคงรักษาคุณภาพของทนายความที่ให้การช่วยเหลือ

ทนายความของรัฐ (Public Defender) ได้เริ่มต้นในปี ค.ศ. 2001 ซึ่งมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจนจบกระบวนการเป็นไปตามหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือที่ประธานศาลฎีกา และคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนกำหนด นอกจากนี้ ทนายความของรัฐส่วนใหญ่เป็นทนายความประจำซึ่งมีหัวหน้าสำนักงานเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการว่าความมาแล้ว และได้รับงบประมาณในการดำเนินการในแต่ละปี โดยพระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรมได้จัดตั้งโครงการทนายความของรัฐขึ้น (Public Defender Service) เพื่อนำแนวทางในการให้บริการด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาใช้ให้มีประสิทธิภาพ ประหยัดงบประมาณและให้บริการตลอดอย่างต่อเนื่องจนจบคดี โดยกำหนดให้คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (Legal Service Commission) วางแผนการดำเนินงานและจัดตั้งสำนักงานทนายความจำเลยของรัฐซึ่งต้องมีมาตรฐานไม่ต่ำกว่ามาตรฐานในการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้สำหรับทนายความในสำนักงานเอกชนทั่วไปอันเป็นหลักประกันว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการบริการที่มีคุณภาพจากระบบการจัดหาทนายความของรัฐให้แก่จำเลยในคดีอาญาโดยใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice Act 1999) ซึ่งถือว่าทนายความของรัฐเป็นส่วนหนึ่งของโครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญา The Criminal Defence Service เป็นทนายความที่สามารถว่าความในศาลได้เป็นหลัก และมีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างต่อเนื่องจนจบกระบวนการพิจารณาตามวัตถุประสงค์ที่ Lord Chancellor กำหนดซึ่งแตกต่างกับทนายความตามสัญญาจ้างหรือทนายความนั่งเวรให้คำปรึกษาที่ให้คำช่วยเหลือตามวัตถุประสงค์ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินคดี²⁵

²⁵ Oxburgh G et al. (2020). *Interviewing Suspected Offenders*. Wiley Online Library.

3.1.3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

1) สิทธิของผู้ต้องหา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้น หลักประกันที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาคือ กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1 ถึงมาตรา 10 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ Bill of Rights และสิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเอง ได้มีอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 ซึ่งในปี 1996 ได้เกิดคดี Miranda V. Arizona ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเองขึ้น นอกจากนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความ (Amendment VI) ว่าในการฟ้องคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดีจากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ต้องหานั้นมีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาจากทนายความ ซึ่งมีคำพิพากษาของศาลสูงในปี ค.ศ. 1938 กำหนดให้สิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 ใช้บังคับแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนที่ถูกดำเนินคดีอาญาร้ายแรงโดยสหพันธรัฐ ต่อมาศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษาในคดีโดยได้วางหลักไว้ว่า สิทธิการมีทนายความตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 6 กำหนดให้รัฐธรรมนูญต้องจัดหาทนายให้แกผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้ยากไร้ในคดีอาญาที่เป็นความผิดอุกฉกรรจ์ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดหาทนายความให้ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1984 ศาลสูงสุดได้วางหลักให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับสิทธิในการมีทนายความในคดีอาญาทุกประเภท

ตามบทบัญญัติใน Sixth Amendment ของสหรัฐอเมริกา ได้ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญาที่จะ²⁶

- (1) ได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว โดยเปิดเผย และโดยลูกขุนที่ปราศจากความลำเอียงของรัฐหรือท้องถิ่นซึ่งการกระทำผิดได้เกิดขึ้น
- (2) ได้รับแจ้งถึงลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหา
- (3) เผชิญหน้ากับพยานที่เป็นปฏิปักษ์ (ได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย)
- (4) เรียกพยานซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองมาให้การ
- (5) ได้รับความช่วยเหลือจากทนายในการต่อสู้คดี

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นอกจากสิทธิในการมีทนายในชั้นพิจารณา (Trial) ซึ่ง ศาลสูงสุดได้วางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนในคดีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ศาลยังได้ตีความว่าสิทธิในการมีทนายความกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 ครอบคลุมถึง “ขั้นตอนสำคัญ” (Critical stages) ทุกขั้นตอนในการดำเนินคดีอีกด้วย จากแนวคิดเรื่อง “ขั้นตอนสำคัญ” นี้เอง ทำให้สิทธิในการมีทนายได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และสิทธิในการมีทนายความในคดีประเภทต่างๆ นั้นได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของมลรัฐ ซึ่งได้ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลด้วย

²⁶ Amar, A. R. (1995). *Sixth Amendment First Principles*. Geo. LJ.

และได้มีการตีความขยายไปถึงสิทธิในการมีทนายความในการต่อสู้คดีที่เป็น “คดีถึงคดีอาญา” (Quasi-criminal) ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องไปถึงการขาดไร้อิสรภาพด้วย เช่น คดี เกี่ยวกับผู้ไร้ความสามารถ คดีส่งผู้ร้ายข้ามแดน คดีเกี่ยวกับสถานะของผู้เยาว์ที่พิจารณาโดยศาล เยาวชน และคดีเกี่ยวกับครอบครัวบางประเภท เช่น คดีที่มีการฟ้องร้องเรียกค่าเลี้ยงดู คดีฟ้องร้อง เพื่อให้ได้สิทธิในการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

พัฒนาการของสิทธิการมีทนายมีอยู่ 3 ระดับคือ

- (1) สิทธิในการมีทนายความ (Right to retain counsel)
- (2) สิทธิที่จะได้รับการจัดทนายให้ (Right to have counsel assigned) และ
- (3) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนาย (Right to effective assistance of counsel)

สิทธิประการแรกเป็นสิทธิที่กฎหมายยอมรับว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถจัดหาหรือ แต่งตั้งทนายเพื่อช่วยเหลือตนเองได้ สิทธิประการที่สองเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนไม่สามารถหาทนายได้ด้วยตนเอง จะได้รับการจัดทนายให้โดยรัฐ และสิทธิขั้นสุดท้ายเป็นสิทธิในการมีทนายคือเป็นเรื่องคุณภาพของทนายความว่าต้องสามารถให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพด้วยในประเทศสหรัฐอเมริกา สิทธิสองประการแรกอาจกล่าวได้ว่าศาลสูงสุดได้ตีความจนสามารถกำหนดมาตรฐานชัดเจนได้แล้ว ขณะนี้ศาลสูงสุดสหรัฐกำลังอยู่ระหว่างการตีความเพื่อหา มาตรฐานของความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนที่จะต้องเป็นทนายความที่มีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะถือว่า มีประสิทธิภาพ²⁷

ระบบการจัดการทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาที่สำคัญมี ดังนี้ คือ

- (1) The Assigned Counsel System ระบบนี้เป็น ระบบที่ ศาล แต่งตั้ง ทนายความเข้าแก้ต่าง ให้แก่จำเลย ซึ่งแต่เดิมใช้ตามเมืองเล็กๆ ต่อมาจึงมีการนำไปใช้ในเมืองใหญ่
- (2) The Voluntary Defender System เป็นระบบที่ทนายความประจำอยู่ตาม สำนักงาน เอกชน อาสาสมัครเข้าช่วยเหลือคดีความที่จำเลยผู้ยากจนถูกฟ้องร้อง โดยทนายความจะยื่นความ จ้างต่อศาลในท้องถิ่นว่าถ้าศาลจะตั้งทนายความให้จำเลยผู้ยากจนก็สามารถแต่งตั้งพวกตนคนใด คนหนึ่งใน สำนักงานได้
- (3) The Public Defender System ระบบนี้มีลักษณะคล้ายกับระบบอัยการ เพราะเป็นเจ้าของ พนักงานของรัฐ แต่ต่างกันตรงที่ Public Defender มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือ จำเลย ที่ยากจน
- (4) The Mixed Private Public System เป็นระบบผสมระหว่างเอกชนกับ รัฐบาล จัดตั้งขึ้น ในรูปสมาคมช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid Society) โดยดำเนินการบริหารงาน

²⁷ ณรงค์ ใจหาญ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

ในรูปแบบของ เอกชนแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ และสำนักงานทนายความจำเป็นในคดีอาญาของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะได้ให้ความร่วมมือกับทนายความศาลขอแรงด้วย

การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันนี้ ระบบที่ใช้กันมากคือระบบ Public Defender ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบแก่ต่างให้แก่จำเลยผู้ยากไร้ มีทนายความทำหน้าที่ประจำโดยได้รับเงินเดือนจากรัฐ และมีทนายความอาวุโสคอยดูแลการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการเปิดโอกาสให้ทนายความรุ่นใหม่ได้รับการฝึกฝนและถ่ายทอดประสบการณ์จากทนายความอาวุโส ข้อดี ของสำนักงาน Public Defender คือสามารถรับคดีเป็นจำนวนมากและเริ่มรับคดีๆ ได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวน กล่าวคือถ้าผู้ต้องหาที่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเป็นผู้ยากไร้ไม่มีและต้องการทนายความ พนักงานสอบสวนสามารถแจ้งไปยังสำนักงาน Public Defender ให้ส่งทนายความไปดูแลผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนได้

2) ระบบการจัดหาทนายความของรัฐให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

โดยในประเทศสหรัฐอเมริกา การพัฒนาประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยการจัดตั้ง Public Defender หรือทนายความพิทักษ์สิทธิ ซึ่งมีทนายความทำหน้าที่ประจำโดยได้รับเงินเดือนจากรัฐ ข้อดีของระบบนี้คือสามารถรับคดีเป็นจำนวนมากและเริ่มรับคดีได้ ตั้งแต่ชั้นสอบสวนและมีรูปแบบต่าง ๆ ในการจัดการในสหรัฐและในแต่ละมลรัฐ²⁸

ปัจจุบัน การจัดทนายความพิทักษ์สิทธิประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีอยู่ในทุกระดับ ทั้งระดับสหรัฐและในระดับมลรัฐซึ่งในระดับมลรัฐนั้น ฝ่ายตุลาการเป็นองค์กรที่บริหารจัดการและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ ผู้ทำหน้าที่ทนายความถือเป็นลูกจ้างของรัฐบาล และในระดับมลรัฐนี้ ใช้ระบบทนายความชุมชน (Community Defender Organization) เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ในระดับมลรัฐนี้มีรูปแบบการจัดระบบแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ ในบางมลรัฐได้มีการนำรูปแบบทนายความพิทักษ์สิทธิระดับรัฐมาใช้ กล่าวคือให้ศาลเป็นผู้บริหารจัดการสำนักงานหรือระบบทนายความพิทักษ์สิทธิ แต่บางมลรัฐ รัฐบาลมลรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานของทนายความพิทักษ์สิทธิของมลรัฐขึ้น และบริหารจัดการเอง ทั้งเป็นผู้ให้เงินสนับสนุน สำหรับการดำเนินการของสำนักงานดังกล่าว แต่ในบางมลรัฐจะให้การมอบให้แต่ละท้องถิ่นไปดำเนินการจัดตั้งสำนักงานทนายความพิทักษ์สิทธิขึ้นโดยใช้เงินของท้องถิ่นเอง หรือบางมลรัฐจัดให้มีระบบทนายความพิทักษ์สิทธิขึ้นโดยใช้เงินของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลักโดยแต่ละท้องถิ่นจะดำเนินการระบบทนายความพิทักษ์สิทธิเองโดยลำพังหรือไปร่วมดำเนินการกับท้องถิ่นอื่น ๆ ภายในมลรัฐ²⁹

²⁸ Griffin J. (2008). *On Human Rights Mark Hannam*. Oxford: Oxford University Press.

²⁹ Perugini, N., & Gordon, N. (2015). *The human right to dominate*. Oxford University Press.

3.1.3.3 ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสนั้น การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหา นั้น กฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่น ๆ จนสิ้นสุดคดี นอกจากนี้ในระบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศส ยังมีระบบผู้พิพากษาสอบสวน ซึ่งหน้าที่ในการสอบสวนคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่มีหลักสำคัญที่ว่าผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนในคดีใดแล้วก็จะทำการนั่งพิจารณาในคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ ซึ่งเป็นระบบที่ศาลทำการตรวจสอบอำนาจกันเอง ส่วนทนายความนั้นถือเป็นองค์หนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่จะต้องสร้างความยุติธรรมในการดำเนินคดีมิให้เสียไปในฐานะผู้ควบคุมการพิจารณาคดีของศาล หากมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทนายความมีสิทธิขอให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาได้เพื่อเป็นประกันการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม การให้สิทธิในการมีทนายความแก่จำเลยก็เพื่อให้แน่ใจว่าจำเลยได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม แต่เดิมของระบบวิธีพิจารณาความแบบไต่สวนของฝรั่งเศส การดำเนินคดีจะเป็นความลับ ดังนั้น การให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการพบปรึกษากับทนายความสองต่อสอง จึงมีอยู่อย่างจำกัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 1993 นั้น ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบทนายความได้ต่อเมื่อระยะเวลาได้ล่วงพ้น 20 ชั่วโมงไปแล้วนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว แต่ต่อมาได้มีการตราบังคับรัฐบัญญัติฉบับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ทำให้กฎหมายฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วย สิทธิมนุษยชน บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทุกคนมีสิทธิที่มีทนายความให้ความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ได้ให้สิทธิบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวสามารถปรึกษากับทนายความเป็นเวลา 30 นาทีได้ ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการถูกควบคุมตัว แต่ทนายความไม่มีสิทธิขออุทธรณ์การสอบสวน

3.1.3.4 ประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี

1) สิทธิของผู้ต้องหา

ในประเทศสหพันธรัฐเยอรมนีหรือเยอรมนีนั้น จะไม่มีการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเป็นทางการด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยตรง เนื่องจากในเยอรมนี การดำเนินคดีอาญาและการต่อสู้คดีอาญาเป็นเรื่องสภาพบังคับตามกฎหมาย ซึ่งจะมีสภาพบังคับที่เข้มข้นมากแต่ไหนขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำหรือข้อหา ซึ่งไม่จำเป็นที่รัฐจะต้องจ่ายเงินช่วยเหลือ กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิในการที่จะได้รับการดูแลจาก “ทนายความที่ศาลแต่งตั้ง (Court-appointed law)” นอกจากนี้ ในบางกรณีผู้ต้องหาสามารถระบุหรือร้องขอทนายความที่ตนเองต้องการได้ ดังนั้น นักกฎหมายทุกคน อาจจะได้รับการแต่งตั้งโดยศาลให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางคดีได้อีกทั้ง ในเยอรมนี ไม่ได้กำหนดกรอบการดำเนินการแบบ Public defender Service หรือที่รัฐจัดหาทนายให้กับผู้ต้องหา แม้การว่าความนั้น นักกฎหมายที่ศาลแต่งตั้งอาจจะไม่ได้รับค่าตอบแทน หรือหากได้ก็จะได้รับเมื่อการพิจารณาลิ้นสุดลง ซึ่งหากพบว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง ก็จะต้องรับผิดชอบจ่ายค่าทนายความ ดังนั้น คนในเยอรมนีมักจะไปซื้อประกันภัยการเสียค่าใช้จ่าย

ในการดำเนินคดี ความเสี่ยงที่เอาประกันขึ้นอยู่กับแต่ละคดี แต่ถ้าเป็นคนยากจน รัฐก็จะจ่ายเงินค่าตอบแทน นักกฎหมายที่ศาลตั้งให้แทน³⁰

ในประเทศเยอรมนีนั้น ในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาได้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาโดยเป็นการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องร้อง ซึ่งถือเป็นการสอบสวนฟ้องร้องโดยองค์กรอัยการ ผู้มีหน้าที่ดำเนินการเพื่อหาพยานหลักฐาน เพื่อนำมาชี้ขาดว่ามีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะเอาผิดแก่ผู้ต้องหาหรือไม่ รวมถึงการหาพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ตัวผู้ต้องหาด้วย โดยพนักงานอัยการจะเริ่มการสอบสวนด้วยตนเอง หรือเมื่อมีการกล่าวโทษ (Strafanzeige) หรือเมื่อมีคำร้องทุกข์ (Strafantrag) ก็ได้ และยังมียังองค์กรตำรวจและผู้พิพากษา ช่วยในการสอบสวนด้วย โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนีเน้นหลักที่ว่าผู้ต้องหาต้องมีเสรีภาพในการให้การในชั้นสอบสวน ดังนั้น จึงมีข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อเป็นประกันแก่ผู้ต้องหา ดังนี้

1) ห้ามการกระทำต่าง ๆ ต่อกายผู้ต้องหา เช่น การทำร้าย การทำให้เหนื่อยล้า หรือการให้ยา

2) ห้ามการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการหลอกลวง หรือบังคับทางร่างกาย เช่น การข่มขู่ ทรมาน สกดจิต หรือสัญญาว่าจะให้ประโยชน์ต่าง ๆ ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้

3) ห้ามการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการกระทบต่อความทรงจำของผู้ต้องหา ซึ่งข้อห้ามต่าง ๆ ดังกล่าวถือเป็นหลักในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนอกจากนั้น กฎหมายของเยอรมนียังกำหนดถึงผลของการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวว่าไม่สามารถรับฟังข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว แม้ผู้ต้องหาจะยินยอมหรือไม่ให้กระทำก็ตาม³¹

จะเห็นได้ชัดเจนว่าหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักพื้นฐานสากลในการกำหนดหลักปฏิบัติต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ผู้ต้องหาก็คงต้องได้รับการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกัน

3.1.3 ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ที่มีความสำคัญในการผดุงสิทธิของผู้ต้องหา

ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarianism) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์เป็นแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม มีหลักการเบื้องต้นว่า คนเราทำผิดโดยเจตนา และก่อนที่จะลงมือกระทำนั้น ได้พิจารณาใคร่ครวญถึงผลดีผลเสียแล้วจึงลงมือทำ รัฐจึงควรออกกฎหมายกำหนดความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นไว้ให้ชัดเจน และเปิดเผยต่อสาธารณชน เมื่อมีผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายก็ต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้การลงโทษจะต้องทำอย่างรวดเร็ว แน่นนอน

³⁰ ฐันนตรีศักดิ์ บวรนนท์กุล. (2018). การประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม. *Integrated Social Science Journal, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University*, 5(2), 55-82.

³¹ Bohlander M. (2012). *Principles of German Criminal Procedure*. Oxford: Hart Publishing

เสมอภาคกัน และมีความรุนแรงตามที่กำหนดไว้ การลงโทษย่อมจะมีประโยชน์ต่อสังคมในการลดอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพกฎหมาย³²

การลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่า การลงโทษทำให้อาชญากรรมลดลง เนื่องด้วยประการแรก การลงโทษจะมีผลยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดในคดีอาญา โดยจะมีผลเป็นการยับยั้ง ทั้งแก่ตัวผู้กระทำความผิดและแก่บุคคลทั่วไป ประการที่สอง การลงโทษจะมีผลเป็นการแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยทำให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมที่จะเชื่อฟัง และไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย และ ประการที่สาม การลงโทษจะมีผลเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีก โดยการลงโทษจำคุก เป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม ผู้กระทำความผิดจึงไม่มีโอกาสก่ออาชญากรรมขึ้นอีกในสังคม³³

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นทฤษฎีที่ถูกเสนอ โดยสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดี ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยเน้นการวิเคราะห์หาสาเหตุว่าเพราะเหตุใดผู้กระทำความผิดจึงกระทำความผิด ซึ่งเมื่อพบสาเหตุที่แท้จริงแล้วนั้น ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด โดยแท้จริงแล้ว การกระทำความผิดเป็นผลมาจากปัจจัยในด้านต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาาระหว่างชนชั้น โดยได้มีการจำแนกอาชญากรออกเป็น 5 ประเภท คือ อาชญากรโดยกำเนิด อาชญากรจิตวิปริต อาชญากรที่เกิดจากอารมณ์ อาชญากรที่ทำผิดเป็นครั้งคราว และอาชญากรติดนิสัยโดยสันดาน การลงโทษต้องลงโทษให้เหมาะสม เป็นรายบุคคลไป แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่แก้ไขไม่ได้ บางแนวคิดได้เสนอให้ต้องกำจัดไปให้พ้นจากสังคม เช่น การประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต เป็นต้น ผู้ที่กระทำหน้าที่ในการแก้ไข ฟื้นฟูนั้น ควรจะต้องมีความรู้และความชำนาญในการแก้ไขสาเหตุที่เกิดขึ้นตามสาขาวิชาที่ได้ศึกษามาด้วย เพื่อที่จะได้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ตรงจุด³⁴

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมเป็นแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาป้องกันสังคม มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย โดยแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดขึ้นอีก มีหลักการที่สำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและอบรมป้อนนิสัยมากกว่าการลงโทษ เน้นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ส่วนการลงโทษจะเน้นให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีโดยได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการป้องกัน ควบคุมและการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด ไว้ในกฎหมายอาญา อาทิ การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำความผิด³⁵

³² Petersen. T. S. (2020). A Soft Defence of a Utilitarian Principle of Criminalization. In *Why Criminalize?* (pp. 113-135). Springer, Cham.

³³ See Petersen T. S. (2020).

³⁴ Hudson B. (2016). *Justice Through Punishment?: Critique of the Justice Model of Criminal Conventions.*

³⁵ Yonghui Y. (2019). *A Summary of Ferri's Social Defense Theory from the Perspective of Positivism Philosophy.* Atlantis-Press.Com.

หากพิจารณาหลักความเสมอภาคนั้น มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน แนวคิดหลักแห่งความเสมอภาคได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายของนานาประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส มีหลักว่า สาธารณรัฐรับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกกำเนิดเชื้อชาติหรือศาสนา ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายอันเป็นสาระสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ หลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับหลักแห่งสิทธิเสรีภาพ ดังนั้น หลักความเสมอภาคคือหลักที่ว่า ในสถานการณ์ที่เหมือนกันจะต้องปฏิบัติด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน ความเสมอภาคย่อมต้องมีทั้งทางกฎหมายและสิทธิและหน้าที่ อีกทั้งต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมหาชนมากกว่าประโยชน์ของปัจเจกชน ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายมหาชนทั่วไปอีกด้วย³⁶

หลักพอสมควรแก่เหตุ การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ซึ่งข้อยกเว้นให้กระทำได้นี้ ต้องกระทำได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น หากไม่มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพ สังคมจะเกิดการไร้เสรีภาพ นั่นก็คือกลายเป็นสังคมที่มีเสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขต จึงจำเป็นที่รัฐต้องตรากฎหมายเพื่อมิให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพ และการตรากฎหมายของรัฐต้องกระทำภายใต้ขอบเขตแห่งความชอบด้วยกฎหมาย เพราะฉะนั้นการใช้หลักพอสมควรแก่เหตุจึงเป็นหลักการเพื่อจำกัดมิให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ และเป็นหลักตามรัฐธรรมนูญทั่วไปที่มีค่าบังคับเท่ากันกับบทบัญญัติอื่นแห่งรัฐธรรมนูญ โดยการบัญญัติกฎหมายขององค์กรนิติบัญญัติจะต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมและจำเป็น และที่สำคัญ ต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล หรือหากจะกระทบกระเทือน ก็เป็นการกระทบกระเทือนอย่างน้อยที่สุด

3.2 ประเด็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในด้านข้อมูลข่าวสาร

3.2.1 ปัญหาของการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาด้านข้อมูลข่าวสารในประเทศไทย

ควรมีการติดตามตรวจสอบผลของการบังคับใช้ควบคุมไปด้วยว่าการปฏิบัติจริงพบปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง เนื่องจากปัญหาที่พบในอดีตที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหานั้นมีค่อนข้างมาก การแถลงข่าวผลการจับกุมโดยนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวด้วยนั้น แม้จะมีผลทำให้สังคมรู้ถึงรูปแบบการก่อเหตุของคนร้าย แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ถูกประจานหรือปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิด ซึ่งการกระทำดังกล่าว ไม่มีกฎหมายให้อำนาจทำได้แต่เป็นเพียงการนำเสนอผลงานที่ก้าวล่วงสิทธิของผู้ต้องหาเท่านั้น ประเทศที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชนได้มากย่อมทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น แต่ข้อควรระมัดระวังที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไปคือหากการนำเสนอข่าวจะมีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหา ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหา ครอบครัวญาติพี่น้อง หรือการนำเสนอข่าวที่ทำให้ประชาชนเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด โดยการนำเสนอรายละเอียดของการกระทำความผิด ดังนั้น การแถลงข่าวควรมีการทบทวนถึงขอบเขตของการนำเสนอเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเสนอข่าวนั้นก้าวล่วงหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาที่จะไม่ถูกประจาน

³⁶ Dupré C. (2016). *The Age of Dignity: Human Rights and Constitutionalism in Europe*. Oregon: Hart Publishing.

การแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ต้องมีความสมดุลกัน ระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา กับสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในการที่จะได้รับรู้ข่าวสาร และไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา จึงควรให้แถลงเฉพาะผลการดำเนินงานเท่านั้น โดยไม่นำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวด้วย³⁷

การกระทำดังกล่าว สะท้อนถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนของไทยก็ยังมีอยู่และยังถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่บ่อยครั้งในสายตาของชาวโลกว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่โต้แย้งได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องมาจากประเทศไทยมีปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนานาชาติ และจากนักวิเคราะห์คนไทยด้วยกันเองในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วน เช่น การจับกุมสอบสวนผู้ต้องสงสัยด้วยการใช้อำนาจข่มขู่ การกระทำทารุณกรรมต่อผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ได้มาซึ่งการรับสารภาพ จากนั้นก็ปกปิดหลักฐานของการทรมานไว้

จะเห็นได้ว่า การกระทำทารุณกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ มักมีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง และมีส่วนเชื่อมโยงกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงในรูปแบบอื่น ๆ รวมไปถึงการกระทำผิดกฎหมายร้ายแรงของเจ้าหน้าที่รัฐเอง เช่น การประกาศสงครามยาเสพติดในปี พ.ศ. 2546 มีการกำหนดเป้าหมายล่วงหน้าของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติการขึ้นแตกหักกับขบวนการ และเครือข่ายผู้ค้ายาเสพติด จนนำไปสู่การฆ่าตัดตอนส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากกว่า 2,500 ศพ³⁸ ซึ่งส่งผลด้านลบต่อสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยอย่างมาก มีการวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรระหว่างประเทศว่ากลไกในการปกป้องด้านสิทธิมนุษยชนของไทยมีความอ่อนแออย่างยิ่ง และหลังจากการปราบปรามผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายยาเสพติดจนมีผู้เสียชีวิตจำนวนมากนั้นจนกระทั่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนยังคงเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงอีกหลายกรณีด้วยกัน เช่น การทารุณกรรมอย่างโหดร้ายกับผู้ต้องหาที่น่าจะเกี่ยวข้องกับความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะผู้รักษากฎหมายแต่กลับกลายเป็นผู้ละเมิดกฎหมายเสียเอง³⁹

การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะงานส่วนใหญ่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องสัมผัสใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าอาชีพอื่น อีกทั้งลักษณะอำนาจตามกฎหมายยังต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากกว่าหน่วยงานอื่นอีกด้วย งานของตำรวจจึงมีความล่อแหลมและสุ่มเสี่ยงต่อการกระทบสิทธิและเสรีภาพ เช่น สามารถจับกุม ตรวจค้น คุมขัง เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการกระทำที่อาจหรือก่อให้เกิดการทำความผิดซึ่งกระทบต่อความสงบเรียบร้อยทางสังคม หน้าที่เหล่านี้อาจกระทบกับ

³⁷ Neville A. (2017). *Is It a Human Right to Be Forgotten? Conceptualizing the World View Recommended Citation Is It a Human Right To Be Forgotten? Conceptualizing The World View/*. Santa Clara Journal of International Law, Vol. 15.

³⁸ ปีซีไทย. (2560). *ทศวรรษสงครามยาเสพติดจากทักษิณถึงคุณแต่ร์เต้*. เข้าถึงที่ <https://www.bbc.com/thai/thailand-39335964>.

³⁹ Vongchak T et al. (2005). *The Influence of Thailand's 2003 'war on Drugs' Policy on Self-Reported Drug Use among Injection Drug Users in Chiang Mai Thailand*. International Journal of Drug Policy 16: 115–21.

เรื่องของสิทธิมนุษยชนไม่มากนักน้อย เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบของกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ ไม่ใช่อำนาจเกินขอบเขตซึ่งหากเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนพึงระลึกเสมอว่าการที่จะบังคับใช้กฎหมายต้องคำนึงถึงเรื่องของสิทธิและเสรีภาพเป็นสำคัญมากกว่าอื่นใดแล้ว การใช้อำนาจในทางกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็จะลดน้อยลง

3.2.2 การคุ้มครองสิทธิด้านข้อมูลข่าวสารของผู้ต้องหาในต่างประเทศ

ด้านข้อมูลข่าวสารก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้สิทธิผู้ต้องหา ซึ่งในต่างประเทศมีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในเรื่องดังกล่าว เช่น ประเทศอังกฤษ หรือประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรฐานการควบคุมการให้ข่าวของเจ้าหน้าที่รัฐไว้อย่างชัดเจน และให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องหาอย่างมาก แตกต่างกับกฎหมายของประเทศไทย ที่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการแถลงข่าวไว้อย่างชัดเจน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร โดยหลักแล้วห้ามไม่ให้เปิดเผย เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และการเปิดเผยนั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ การเปิดเผยข้อมูลที่ทำให้ผู้ต้องหาดูเหมือนเป็นผู้กระทำความผิดในประเทศอังกฤษ ต้องรับผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือการกล่าวว่าคุณคนถูกฟ้องในความผิดอาญาย่อมต้องรับผิดฐานหมิ่นประมาท

ดังนั้น ข้อมูลของผู้ต้องหารวมทั้งรายละเอียดการสอบสวนที่แสดงว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดถือเป็นข้อมูลของราชการในประเทศอังกฤษ การที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการนั้นทำได้ยากเนื่องจาก เจ้าหน้าที่รัฐไม่เต็มใจให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกสิทธิ์ของทางราชการซึ่งสามารถอ้างเอกสิทธิ์ที่จะไม่เปิดเผยหรือส่งข้อมูลให้ได้ตามกฎหมาย ซึ่งอังกฤษมีมาตรฐานการควบคุมการเปิดเผยข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน และในการบังคับใช้กฎหมาย ศาลให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องหาอย่างมาก ในทางปฏิบัติจึงไม่มีการประจานผู้ต้องหาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยหลักแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ควรเปิดเผยข้อมูลที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่การละเมิดอำนาจศาลในประเทศอังกฤษ ถือเป็นความลับขั้นเด็ดขาด แม้ผู้กระทำจะไม่มีเจตนา

อีกกรณีตัวอย่างคือประเทศสหรัฐอเมริกา ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบกล่าวหา คู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันในศาล ผู้พิพากษาเป็นเพียงผู้คอยควบคุมให้มีการต่อสู้คดีอย่างยุติธรรม มีคณะลูกขุน เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อเท็จจริงถึงความผิดของจำเลย ซึ่งคณะลูกขุนเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการพิจารณาคดีและไม่มีความรู้ทางกฎหมาย และพยานหลักฐานแต่อย่างใด การจะพิจารณาว่ารับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ ศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยตั้งแต่แรก เพื่อป้องกันคู่ความนำพยานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ความผิดแต่มีผลด้านจิตใจเข้าสู่การรับรู้ของคณะลูกขุน หากพยานหลักฐานใดห้ามรับฟัง ก็จะไม่มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี เช่น ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในเรื่องชื่อเสียง ความประพฤติ ประวัติการกระทำผิดครั้งก่อน ประวัติการถูกจับกุม คำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ นักกฎหมายที่ยืนยันความผิดของจำเลย ซึ่งข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเหล่านี้ถือเป็นเรื่องนอกประเด็น ศาลจะไม่ให้นำเข้าสืบ

และห้ามไม่ให้รับฟัง เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ หรือพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น คำรับสารภาพหรือวัตถุของกลางที่ได้มาจากการข่มขู่ หรือข่มขืนใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลดีเพราะจะทำให้ลูกขุนใช้ดุลพินิจในการตัดสินได้เที่ยงตรงโดยไม่มีอคติลำเอียง

นอกจากนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกา พยายามป้องกันไม่ให้การเสนอข่าวของสื่อมวลชนเข้าสู่การรับรู้ของคณะลูกขุน เพราะการเสนอข่าวของสื่อมวลชนในระหว่างการดำเนินคดีของตำรวจหรืออัยการ หากข่าวดังกล่าวอยู่ในความสนใจของประชาชน จะมีการเสนอข่าวอย่างละเอียด ต่อเนื่องและยาวนานกว่าข่าวอื่น อาจมีผลกระทบต่อความเชื่อการตัดสินใจของคณะลูกขุน เนื่องจากคณะลูกขุนที่ได้รับรู้รายละเอียดของคดีมาก่อน จากการเสนอข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งการเสนอข่าวเช่นนี้เป็นการเสนอความคิดเห็นไปสู่การรับรู้ของผู้ที่จะมาเป็นลูกขุน อาจก่อให้เกิดอคติ ลำเอียง การให้ข่าวของตำรวจหรืออัยการ อาจส่งผลกระทบต่อทนายความเพราะทำให้ ไม่สามารถคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นลูกขุนที่เที่ยงธรรมปราศจากอคติลำเอียงได้เท่ากับเป็นการปฏิเสธสิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม และอาจทำให้ต้องพิจารณาคดีใหม่ ดังนั้น การให้ข่าวของตำรวจหรืออัยการต้องทำอย่างระมัดระวังเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา⁴⁰

3.2.3 แนวคิดด้านสิทธิของผู้ต้องหาในด้านข้อมูลข่าวสาร

แนวคิดและหลักการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา และสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนที่พบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นดังนี้ การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาจากการเสนอข่าวในต่างประเทศมีความเคร่งครัดมาก การเสนอข่าวที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิและชื่อเสียงของผู้ต้องหาจะทำได้ เช่น ไม่เสนอภาพการสืบพยานในศาล อย่างมากก็เพียงทำเป็นภาพวาดมานำเสนอแทนภาพถ่าย หรือเสนอข่าวเพียงว่ามีผู้กระทำความผิดถูกจับหรือถูกสอบสวน ซึ่งเสนอเพียงว่าผู้ถูกจับนั้นมีตำหนิรูปพรรณอย่างไร แต่จะไม่ระบุชื่อ หรือลงภาพถ่ายของผู้ต้องหา ทั้งนี้เพราะในกฎหมายต่างประเทศยึดหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง การแถลงข่าวในลักษณะยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหา ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา อันเป็นการขัดต่อหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเป็นเรื่องที่รัฐต้องให้การสนับสนุน เพราะประเทศที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนได้มากย่อมทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้มาก แต่สิ่งที่ต้องระมัดระวัง หากการเปิดเผยข้อมูลจะมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือการเปิดเผยข้อมูลอาจทำให้ประชาชนทั่วไปเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง การเปิดเผยรายละเอียดของคดี ควรได้รับการทบทวนถึงขอบเขตของการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่จะไม่ถูกประจาน

⁴⁰ Susan L. Miller and M. Kristen Hefner. (2015). Procedural Justice for Victims and Offenders?: Exploring Restorative Justice Processes in Australia and the US. Justice Quarterly.

การเสนอข่าวต้องมีการทบทวนว่า ควรเสนอข่าวที่ชัดเจนเหมือนในปัจจุบันหรือไม่ซึ่งผู้ต้องหามีความเสี่ยงที่จะถูกประณามว่าเป็นผู้กระทำผิด ในขณะที่ประชาชนผู้รับรู้ข่าวสารอย่างชัดเจนจากการแถลงข่าว โดยการนำตัวผู้ต้องหามาร่วมแถลงข่าวด้วย แม้จะมีผลทำให้ประชาชนรับรู้ถึงผลการดำเนินงานของที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะกำลังละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาเสียเอง เป็นการประจานหรือปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเยี่ยงผู้กระทำผิด ซึ่งการกระทำดังกล่าว ไม่ได้มีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นเพียงการเสนอผลงานที่ก้าวล่วงสิทธิของผู้ต้องหาเท่านั้น การเสนอข่าวมักจะเสนอภาพของผู้ต้องหาหรือนำตัวผู้ต้องหาคดียาเสพติดมาแถลงข่าวการจับกุม และเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนได้สัมภาษณ์ผู้ต้องหา โดยสอบถามถึงรายละเอียดของคดีตลอดจนความรู้สึกของผู้ต้องหา บางครั้งก้าวล่วงไปถึงครอบครัวของผู้ต้องหา หรือเปิดเผยพยานหลักฐานที่ได้จากการตรวจยึดจนทำให้ประชาชนที่รับรู้ข่าวสารแทบจะเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดจริง ดังนั้นจึงห้ามนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ให้แถลงเฉพาะผลการดำเนินงานเท่านั้น⁴¹

กรณีร่าง พ.ร.บ.การสอบสวนคดีอาญา ได้มีการวางหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องการสัมภาษณ์ผู้ต้องหาในที่สาธารณะ แต่หากดูการปฏิบัติในปัจจุบันยังพบได้ว่ายังมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาเป็นจำนวนมาก ดังที่ได้ยกตัวอย่างในข้างต้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นอย่างในประเทศและต่างประเทศ เพราะฉะนั้น ควรมีการติดตามตรวจสอบผลของการดำเนินคดีในชั้นศาลเป็นสำคัญ

สรุป การกำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องหาควรมีแนวทางที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาโดยให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา โดยให้สันนิษฐานว่าผู้ต้องหายังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำความผิดจริง เพราะฉะนั้นการที่นำผู้ต้องหามาแถลงข่าวในลักษณะประจาน และไม่คำนึงถึงสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่ว่าผู้ต้องหาจะมีเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะใดก็ควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป ซึ่งร่าง พรบ.การสอบสวนฯ ดังกล่าวได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างมาก ตามมาตรา 17 นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า ในประเทศที่ระบบกระบวนการยุติธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชน จะมีนโยบายในการช่วยเหลือผู้ต้องหาในการดำเนินคดี เช่น จัดให้มีทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญาและอีกทั้งผู้ต้องหาสามารถเลือกทนายความที่ตนมีความรู้สึกพึงพอใจว่าจะสร้างความยุติธรรมให้แก่ตัวผู้ต้องหาเองได้ โดยอาจประยุกต์ใช้แนวทางของประเทศอังกฤษโดยการจัดทำโครงการทนายความตามสัญญาจ้าง โดยมีงบประมาณให้ทนายความได้รับเงินจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยกำหนดอัตราค่าจ้างที่ชัดเจน และควรมีกลไกที่สามารถตรวจสอบการทำงานของทนายความได้ เพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสและยุติธรรมต่อผู้ต้องหาในการมีผู้มีความรู้ทางกฎหมายมาอำนวยความสะดวกในการต่อสู้ดำเนินคดี

⁴¹ Bernasco W, H Elffers and JL van Gelder. (2017). *The Oxford Handbook of Offender Decision Making*. Oxford: Oxford University Press.

ตัวอย่างโครงการที่น่าสนใจอีกโครงการก็คือ โครงการทนายความนั่งเวรให้คำปรึกษา โดยแต่ละสถานีตำรวจจะมีการให้ทนายความไปนั่งประจำอยู่ โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมายกับ ผู้ต้องหาในการดำเนินการช่วยเหลือในคดีอาญา หรือแม้กระทั่งให้คำปรึกษาแนวทางและขั้นตอนที่ผู้ต้องหา ต้องกระทำหรือพึงระวัง นอกจากนี้ แนวทางของประเทศเยอรมนียังให้ความสำคัญสำหรับการรวบรวม พยานหลักฐานเพื่อนำมาประกอบคดี ซึ่งหลักฐานนั้นไม่ใช่แค่เป็นคุณต่อฝ่ายผู้กล่าวหาเพียงฝ่ายเดียว ยังต้อง หาพยานหลักฐานที่เป็นคุณต่อผู้ต้องหาด้วย สิ่งนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การเคารพสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของผู้ต้องหาในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องกับการผดุงสิทธิของผู้ต้องหาที่กล่าวมาในข้างต้นทั้งสิ้น

ร่าง พ.ร.บ.การสอบสวนฯ ดังกล่าว มิได้ระบุสิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการมีทนายความ ในการเป็นที่ปรึกษาด้านกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาโดยให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชนทาง กฎหมายโดยให้มีทนายความเป็นที่ปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือตลอดระยะเวลาการสอบสวน แต่อย่างไรก็ ตาม การดำเนินการจัดหาทนายความของประเทศไทยยังประสบกับปัญหา อุปสรรคหลายประการในการ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ผู้ต้องหาไม่ได้พบทนายความ ผู้ต้องหาจึงไม่สามารถเข้าถึงการมี ทนายความเป็นที่ปรึกษากฎหมายได้อย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ที่บทบัญญัติไว้ในกฎหมาย

4. กำหนดแนวทาง การกันบุคคลไว้เป็นพยาน

การกันผู้ร่วมกระทำผิดไว้เป็นพยานนั้น มีประโยชน์ในการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพราะตามระบบกฎหมายของไทยนั้น ก่อนที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ ศาลเห็นถึงการกระทำความผิดนั้น โดยปราศจากข้อสงสัยก่อน ซึ่งในกรณีนี้ไม่มีพยานหลักฐานใดมาพิสูจน์ ความผิดของจำเลยนั้น จึงจำเป็นต้องมีการหาพยานจากผู้ร่วมกระทำผิดด้วยกัน

การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะการจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ นั้นเป็นเสมือนการป้องปรามทางสังคมที่จะช่วยให้ประชาชนผู้อื่นไม่กล้ากระทำความผิด การนำตัวผู้กระทำ ความผิดมาลงโทษนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่ทราบว่าการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานเกิดจากการหา พยานหลักฐานใดมาพิสูจน์ความผิดจำเลยไม่ได้ จึงเกิดแนวคิดเรื่องนี้เกิดขึ้น เห็นว่าสมควรให้ความสำคัญแก่ พยานที่ได้กันไว้เป็นพยาน เพราะพยานดังกล่าวหากไม่ได้ร่วมกระทำความผิด ก็จะถือว่าเป็นประจักษ์พยานชั้น ดีที่ศาลควรจะได้รับฟัง คำพยานที่ได้ให้การในฐานะพยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานสามารถรับฟังได้แต่ต้องมีพยานอื่น มาประกอบ ซึ่งพยานอื่นนั้น ผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยานย่อมสามารถหามาได้อยู่แล้ว แต่การที่ศาลยึดหลักที่ว่า ปลอ่ยคนชั่วสิบคน ดีกว่าจับผู้บริสุทธิ์หนึ่งคนนั้นจะทำให้ดูเหมือนศาลจะไม่ค่อยยอมรับพยานหลักฐาน

ที่พนักงานอัยการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานเท่าใดนัก อันเนื่องมาจากความอันตรายของคำให้การของผู้ต้องหาที่ได้กันไว้เป็นพยานเอง ซึ่งจะทำให้เป็นผลเสียของกระบวนการยุติธรรม ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัวด้วยเหตุที่ศาลยกฟ้องจำเลย เห็นว่าอันตรายของคำให้การของผู้ต้องหาที่กันไว้เป็นพยาน ก็มีความอันตราย แต่หากคำให้การของผู้ที่กันไว้เป็นพยาน ให้การในชั้นศาลเป็นเรื่องจริงแต่ศาลไม่ยอมรับฟัง ก็จะเป็นผลเสียแก่รูปคดีไม่น้อย ฉะนั้น การรับฟังคำพยานที่มาจากกรันผู้ต้องหาเป็นพยานนั้น ศาลควรที่จะรับฟังด้วย

ความระมัดระวัง แต่ไม่ใช่ไม่รับฟังเลย ควรรับฟังด้วยความระมัดระวังเฉพาะในเรื่องการโยนความผิดไปให้จำเลยเท่านั้น แต่ในเรื่องพฤติกรรมการกระทำความผิดของจำเลยนั้น เห็นว่าศาลควรรับฟังได้ และหากพนักงานอัยการเอาพยานหลักฐานอื่นมาสืบประกอบให้ศาลเห็นถึงการกระทำผิดของจำเลยจากการให้การในชั้นสอบสวนก็จะเป็นผลดีไม่น้อยในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย การรับฟังพยานหลักฐาน และการวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานของศาลก็ควรนำจะคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำผิดในลักษณะที่เป็นกลุ่มกระบวนการที่มีความชั่วร้ายบ่งเฉพาะถึงลักษณะที่ปกปิดเป็นความลับลับซับซ้อนแยบยล ใช้อิทธิพลทางการเงินเพราะองค์กรอาชญากรรมเหล่านี้โดยปกติก็มักจะไม่ใช่ร่องรอยในการกระทำผิดไว้ ซึ่งหลักที่ว่า ปล่อยคนชั่วสิบคน ดีกว่าจับผู้บริสุทธิ์หนึ่งคนนั้น หากเกิดคดีเช่นนี้หลายครั้งอาจเป็นผลทำให้ผู้กระทำผิดหลายคนพ้นจากข้อหา อันเนื่องมาจากการที่ศาลไม่รับฟังพยาน เพราะการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานนั้นมีที่มาจากกรณีไม่มีพยานหลักฐานใดมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย จึงเกิดแนวคิดนี้ขึ้นเพราะเหตุที่ว่าผู้ร่วมกระทำผิดร่วมกันย่อมรู้ถึงพฤติกรรมการกระทำความผิดของจำเลย ซึ่งเรียกกันว่าประจักษ์พยานหรือพยานชั้นหนึ่งโดยไม่ต้องไปค้นหาเหตุผลหรือข้อสันนิษฐานได้อีก เป็นพยานชั้นดีที่ศาลสมควรรับฟัง แต่หากเกิดแนวคิดนี้ขึ้นแต่ศาลไม่รับฟังอีกนั้น การกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานก็จะมีประโยชน์อันใดเลย

ตัวอย่างการกันบุคคลไว้เป็นพยานในต่างประเทศ

4.1 ตัวอย่างการกันบุคคลไว้เป็นพยานของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ ก็ได้ให้ความสำคัญของการกันผู้ต้องหาเป็นพยานด้วย โดยสำนักงานอัยการสูงสุดของสหรัฐอเมริกาเห็นว่าการรับข้อมูลจากผู้กระทำผิดเพื่อนำไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรเนื่องจากรัฐมีความจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากอาชญากรด้วยกันเองในการดำเนินคดีกับตัวการสำคัญที่เป็นต้นตอของการประกอบอาชญากรรมร้ายแรง รัฐจึงจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนการได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูลของผู้กระทำผิดกับการที่จะคุ้มกันไม่ให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดดังกล่าว ซึ่งเป็นที่มาของการกันผู้กระทำผิดไว้เป็นพยาน พยานประเภทนี้ถือเป็นอาวุธสำคัญของรัฐในการต่อสู้กับอาชญากรรมที่มีลักษณะการกระทำแบบองค์กร (Organized Crime) สำหรับประเทศ สหรัฐอเมริกานั้น ได้มีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการให้ความคุ้มกันขึ้น โดยกฎหมายดังกล่าวนี้ มิได้มีผลเป็นการยกเลิกความผิดที่บุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาทำนั้นกระทำ แต่เป็นกฎหมายที่ให้ความ มั่นใจแก่บุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ถูกดำเนินคดีเนื่องจากคำให้การ

ของเขาในขณะที่เดียวกัน ก็จะเป็นการลบล้างสิทธิของพยานในการที่อ้างสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นประจักษ์ต่อตนเองในทางอาญาอีกต่อไป ทั้งนี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายได้บัญญัติให้การจะคุ้มกันบุคคลใดจากการดำเนินคดีเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการต้องมีคำร้องขอคุ้มกันต่ออัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด หรือผู้ช่วยอัยการสูงสุดที่มีอำนาจ และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลด้วย โดยในการใช้ดุลพินิจพิจารณาให้ความคุ้มกัน จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลความจำเป็นต่าง ๆ ได้แก่ การพิจารณาว่าสามารถหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งอื่นได้ดีกว่าพยานที่พยายามเจรจาขอรับความคุ้มกันหรือไม่ ข้อมูลข่าวสารที่พยานพยายามเจรจามีประโยชน์อย่างไรเพียงใด ความน่าเชื่อว่าพยานนั้นจะทำให้ดำเนินคดีได้สำเร็จหรือไม่ อะไรที่แสดงว่าพยานมีความสัมพันธ์กับการ กระทำความผิดบ้าง พยานที่ขอรับความคุ้มกันมีส่วนในการกระทำ ความผิดเมื่อเทียบกับผู้กระทำ ความผิดอื่นอย่างไร คุณค่าของคำเบิกความของพยานในคดี เป็นต้น

การรับฟังของผู้ต้องหาที่ถูกกันไว้เป็นพยานนั้น เห็นว่าศาลต้องระมัดระวังคำให้การของผู้ต้องหาที่ถูกกันไว้เป็นพยานเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากอันตรายของคำให้การของพยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานจึงขอเสนอให้ศาลสามารถรับฟังคำพยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานได้ แต่ต้องมีพยานหลักฐานอื่นมาประกอบการพิจารณา เพื่อให้ศาลเห็นถึงการกระทำผิดของจำเลย การรับฟังผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยาน ศาลสามารถรับฟังได้นั้น เพราะผู้ต้องหาที่ถูกกันไว้เป็นพยานนั้นย่อมรู้ถึงพฤติกรรมการกระทำความผิดของผู้ต้องหาคนอื่น ซึ่งถือว่าเป็นประจักษ์พยาน แต่อันตรายของคำให้การนั้น จำเลยย่อมสามารถชักค้ำนได้อยู่แล้ว การที่ศาลรับฟังพยานด้วยความระมัดระวังนั้นอาจเป็นผลถึงการตัดสินคดี หากมีการกำหนดถึงรูปแบบว่าการนำพยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานว่าต้องมีพยานอื่นเข้ามาแสดงถึงความผิดของจำเลยด้วยนั้น น่าที่จะแสดงถึงความผิดของจำเลยอย่างแน่ชัดและสามารถตัดสินคดีได้โดยง่าย

4.2 ตัวอย่างการกันบุคคลไว้เป็นพยานของประเทศเยอรมนี

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาถูกบัญญัติขึ้นภายใต้แนวคิดหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ที่เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกแก่บุคคลโดยเสมอกัน และพนักงานอัยการต้องฟ้องทุกคดีที่มีหลักฐานเพียงพอ ดังนั้น พนักงานอัยการจะไม่ฟ้องคดีโดยอ้างประโยชน์สาธารณะไม่ได้ โดยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น จะมีมาตรการที่จะส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดให้ข้อมูลข่าวสารหรือให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานที่บังคับกฎหมาย ซึ่งเป็นอำนาจของศาลที่จะใช้ดุลพินิจพิจารณา ลดหย่อนโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ให้ข้อมูลข่าวสารหรือความช่วยเหลือแก่หน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยบทบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับกับทุกฐานความผิด ตัวอย่างเช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับ การก่อการร้าย เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดร้ายแรงเกิดขึ้น

4.3 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการกันผู้ต้องหาเป็นพยานในประเทศไทย

การกันบุคคลไว้เป็นพยาน หากบุคคลนั้นเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด มีหลักกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ข้อ 1. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิ.อาญา) มาตรา 176 โจทก์มีหน้าที่นำพยานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เพื่อที่ศาลจะได้ใช้อำนาจตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 227 พิพากษาลงโทษจำเลย ดังนั้น หลักในการรับฟังพยานหลักฐานของศาลจึงห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานในคดีเดียวกัน ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 232 ทั้งนี้ คำพยานดังกล่าวก็ยิ่งถือได้ว่ามีน้ำหนักน้อยมากต้องรับฟังด้วยความระมัดระวัง

ข้อ 2. คดีที่มีเหตุพิเศษยุ่งยากซับซ้อน หรือร้ายแรงที่คนจำนวนมากพากันเกรงกลัว หรือคดีบางเรื่องเกิดในที่ลับโดยบุคคลอื่นไม่สามารถรู้เห็นได้ นอกจากเป็นผู้กระทำผิดด้วยกัน หรือคดีที่มีการกระทำในรูปขบวนการ (Organized Crime) ซึ่งพนักงานสอบสวนได้พยายามแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานทุกวิถีทางแล้ว ก็ไม่ทำให้ได้พยานหลักฐานในคดีนั้นอีก พนักงานสอบสวนอาจพิจารณากันผู้ต้องหาซึ่งได้ร่วมกระทำความผิดด้วยกันคนใดคนหนึ่งเป็นพยาน ซึ่งจะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

- (1) ผู้ต้องหาที่จะกันเป็นพยานนั้นไม่ใช่ตัวการสำคัญ
- (2) ถ้าไม่กันผู้ต้องหาคนนั้นเป็นพยานแล้ว พยานหลักฐานที่มีอยู่ไม่เพียงพอในการดำเนินคดีและไม่อาจแสวงหาพยานหลักฐานอื่นได้อีก
- (3) ผู้ที่จะถูกกันเป็นพยานนั้นเป็นผู้รู้เห็นในคดีนั้น ให้การเป็นประโยชน์แก่การสอบสวนและจะไปเบิกความในชั้นศาลได้

ข้อ 3. ผู้มีอำนาจอนุญาตให้กันผู้ต้องหาเป็นพยาน

- (1) ในกรุงเทพมหานคร ให้เสนอถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นผู้อนุญาต
- (2) ในต่างจังหวัด ให้เสนอถึงผู้บังคับการขึ้นไปเป็นผู้อนุญาต

ข้อ 4. ในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาที่ขอกันเป็นพยาน ให้ทำการสอบสวนปากคำในฐานะผู้ต้องหา ให้ปรากฏข้อเท็จจริงตามรูปคดีโดยละเอียดเท่าที่สามารถจะทำได้ พนักงานสอบสวนพึงระมัดระวังในการสอบสวนเพราะผู้ต้องหาอาจให้การบิดเบือน หรือซัดทอด และซ้ำเติมพวกเดียวกันซึ่งอาจจะเป็นความเท็จได้ นอกจากนี้ สิ่งที่พนักงานสอบสวนต้องห้ามมิให้ดำเนินการใด ๆ โดยใช้ถ้อยคำอันเป็นการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ ซึ่งอาจทำให้เสียหายต่อรูปคดีได้ อย่างไรก็ตาม มีข้อที่พนักงานสอบสวนต้องพึงระมัดระวังไว้อย่างยิ่งคือ การกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานนั้น จะต้องมิพยานอื่น ๆ หรืออาศัยถ้อยคำพยานชนิดนี้สืบสวนให้ได้พยานหลักฐานอื่น ๆ มาเป็นหลักฐานแห่งคดีอีกได้ เพราะการที่พนักงานสอบสวนกันผู้ต้องหาคนใดเป็นพยานนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะให้พนักงานสอบสวน

ส่งตัวไปฟ้องก็ได้ จึงจำเป็นที่พนักงานสอบสวนจะต้องไต่ตรองผลได้ ผลเสีย ก่อนที่จะวินิจฉัยเด็ดขาด ขอกัน พยานตามเหตุผลแห่งคดี

ข้อ 5. เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนมีความเห็นทางคดีตามทางการสอบสวนที่ได้ความนั้น โดยไม่ต้องแยกสำนวนการสอบสวนก็ได้ สำหรับผู้ต้องหาที่ได้รับการอนุญาตให้กันเป็นพยาน ให้มีความเห็นทางคดีสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหารายนั้นด้วย

ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ในระหว่างสอบสวนให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยชั่วคราว หรือขอให้ศาลปล่อย แล้วแต่กรณี

ข้อ 6. หลังจากที่เสนอสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาที่กันไว้เป็นพยานนั้น พนักงานสอบสวนต้องนำตัวผู้ต้องหานั้นส่งมอบให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องต่อไป ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่กันไว้เป็นพยานแล้ว ให้ทำการสอบสวนผู้นั้นในฐานะพยาน โดยให้สาบานตน หรือปฏิญาณตนก่อนให้ถ้อยคำเช่นเดียวกับพยานอื่น

ข้อ 7. ในการสอบสวนปากคำในฐานะพยาน ให้พยานยืนยันบันทึกปากคำของตนเองที่ไว้ในฐานะผู้ต้องหาเป็นถ้อยคำของตนในฐานะพยาน โดยให้ยืนยันตามคำให้การเดิม รวมทั้งให้การในประเด็นอื่นเพิ่มเติม อันจะทำให้การสอบสวนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ต้องระมัดระวังมิให้เกิดจากการให้สัญญา หรือจงใจอันจะทำให้น้ำหนักในการรับฟังพยานลดลง ไม่น่าเชื่อถือ และเป็นการเสียหายต่อคดี

ในการรับฟังพยานจากผู้ต้องหาที่ได้กันไว้เป็นพยานนั้น ตามแนวคำพิพากษาได้วางแนวทางไว้ว่า ศาลจะต้องรับฟังด้วยความระมัดระวัง ซึ่งจะพบว่าศาลจะระมัดระวังเป็นพิเศษเพราะศาลจะยึดหลักที่ว่า ปล่อยคนชั่วสิบคน ดีกว่าจับแพะหนึ่งคน ทำให้การรับฟังพยานที่ได้กันไว้ไม่มีน้ำหนักเท่าใดนัก ซึ่งดังที่ทราบกันว่าการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานเป็นวิธิต่างสุดท้ายในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งหากศาลไม่รับกระบวนการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานก็จะไม่มีประโยชน์อันใดเลย ดังที่ทราบกันว่าผู้ต้องหาที่กันไว้เป็นพยานนั้นก็คือประจักษ์พยาน ซึ่งเป็นพยานชั้นหนึ่ง แต่ด้วยความที่เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดศาลจึงจะต้องรับฟังด้วยความระมัดระวัง จนนำไปสู่การที่ศาลยกฟ้องจำเลยเนื่องจาก ศาลไม่เชื่อคำให้การของจำเลย

การรับฟังพยานจากผู้ต้องหาที่ได้กันไว้พยานนั้น ในปัจจุบันพบว่าเมื่อพนักงานสอบสวนมีความประสงค์ที่จะกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานนั้น ก็จะมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องคดีผู้นั้นส่งให้แก่พนักงานอัยการ การกันผู้ต้องหาเป็นพยานนั้น ผู้ต้องหาจะได้รับประโยชน์จากการที่ตนยอมเป็นพยานให้แก่รัฐในบางประการ ซึ่งนั่นก็คือการไม่ถูกดำเนินคดีและผู้ต้องหาก็จะเปลี่ยนสถานะจากการเป็นผู้ต้องหากลายมาเป็นพยานในคดีนั้นแทน ซึ่งการเป็นพยานก็จะไม่ต้องรับโทษใด ๆ เนื่องจากพนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ถูกกันไว้เป็นพยาน และประโยชน์จากการที่เป็นพยานนั้น พยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานก็จะไม่ถูกดำเนินคดีนั้น ก็หมายความว่าถึง

การไม่ต้องรับโทษที่ตนได้ก่อขึ้น⁴² อีกทั้งจุดมุ่งหมายสูงสุดของกฎหมายลักษณะพยานคือ กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ปรากฏชัดเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence Rule) อีกทั้ง ตาม พรบ.คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ในมาตรา 9 ยังกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยของตัวพยานอีกด้วย โดยมีหลักว่าหากทราบว่ามีเหตุจะไม่ได้รับความปลอดภัย ผู้มีอำนาจสืบสวน สอบสวน หรือฟ้องร้องคดีอาญาสามารถยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายเพื่อขอใช้อำนาจพิเศษในการคุ้มครองพยานเพื่อให้เกิดความปลอดภัยสูงสุด โดยต้องได้รับความยินยอมจากตัวของพยานด้วย

ดังนั้น การให้ผลประโยชน์บางประการกับผู้กระทำความผิดที่ให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมจึงไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ในกระบวนการยุติธรรมทั้งในและต่างประเทศ และผู้ร่วมกระทำผิดย่อมคาดหวังอยู่แล้วว่า หากให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมก็จะได้รับผลตอบแทนบางประการ เพราะประโยชน์จากการให้การของผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยานนั้นจะมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก การให้ผลตอบแทนที่ไม่มากเกินไปจนสมควรที่สังคมยอมรับได้นั้น ก็น่าจะไม่ใช่สิ่งที่แปลก และเป็นที่ยั่งยืนแก่สังคม แต่ถ้าเป็นกรณีไม่ต้องได้รับโทษนั้น น่าจะเป็นสิ่งที่ไม่สมควรในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเท่าใดนัก และการคุ้มครองพยานที่ถูกกันไว้ นั้น ขอเสนอให้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง และได้กันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานแล้วนั้น ผู้เสียหายจะฟ้องคดีแก่ผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยานนั้นไม่ได้ เพราะคงจะไม่ยุติธรรมแก่ผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยานเลยหากเขาถูกดำเนินคดีในภายหลัง การกำหนดกรอบไว้อย่างมีความชัดเจนแน่นอนน่าจะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติและเป็นบรรทัดฐานในคดีต่อ ๆ ไปด้วย จึงเห็นสมควรให้มีมาตรการในการคุ้มครองป้องกันพยานที่ถูกกันไว้เป็นพยานให้ได้รับสิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีจากผู้เสียหายอีก โดยทำเป็นข้อตกลงระหว่างพนักงานอัยการและผู้เสียหายกันก่อน ว่าหากกันผู้ต้องหาคนหนึ่งคนใดไว้เป็นพยานแล้วจะไม่มีมีการฟ้องคดีต่อผู้ต้องหาคนนั้นโดยผู้เสียหายอีก เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมว่าผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยานจะได้รับสิทธิไม่ถูกผู้เสียหายฟ้องอีกในภายหลัง แต่หากผู้เสียหายยังยืนยันว่าจะฟ้องด้วยตนเองอีก อาจใช้มาตรการทางกฎหมายยับยั้งโดยอ้างข้อตกลงที่ได้ให้ไว้ต่อพนักงานอัยการได้ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าจะเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก

4.4 การตรวจสอบความโปร่งใสในการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยาน

การกันบุคคลไว้เป็นพยานของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ มีหลักอยู่ว่า หากพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ ก็จะต้องเลือกระหว่างการที่อาจไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดใด ๆ ได้เลย กับการที่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้บางคน โดยการกันผู้ร่วมกระทำผิดส่วนหนึ่งไว้เป็นพยาน เพื่อนำไปสู่การลงโทษผู้ร่วมกระทำผิดรายอื่นได้ ซึ่งการที่จะเลือกบุคคลรายใดไว้เป็นพยานในคดี ก็จะต้องมีการคัดเลือกผู้ที่ถูกกันไว้เป็นพยาน ซึ่งถือเป็นการใช้ “ดุลพินิจ” ที่จะไม่ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดรายใดรายหนึ่ง เช่นเดียวกับการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ

⁴²สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2555). การกันพยาน: ศึกษาเปรียบเทียบการกันพยานทั่วไป เปรียบเทียบกับการกันพยานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. เอกสารอบรมหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) รุ่นที่ 3.

ที่จะใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีผู้ต้องหา รายใดก็ได้ ตามหลักการฟ้องคดีตามดุลยพินิจ (Opportunity Principle) ซึ่งไม่อาจถูกตรวจสอบได้ ทำให้การใช้อำนาจกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน ขาดความโปร่งใส และไม่บริสุทธิ์ ยุติธรรมกับทุกฝ่าย ซึ่งการใช้ดุลพินิจไม่ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดรายใด เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะโดยหลักแล้วเท่ากับเป็นการยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดรายนั้น จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจอย่างรัดกุม โดยให้องค์กรภายนอก สามารถตรวจสอบการใช้ดุลพินิจได้ หากพิจารณาตามร่าง พ.ร.บ. การสอบสวนฯ ตาม มาตรา 19 แล้วนั้น ยังมีได้ระบุช่องทางการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจในการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานของพนักงานสอบสวนและอัยการ ซึ่งอาจเกิดความไม่โปร่งใสได้

ดังนั้น ควรเพิ่มเติมการตรวจสอบความโปร่งใสในการกันบุคคลไว้เป็นพยาน โดยควรมีการกำหนดให้มีกระบวนการตรวจสอบ ถ่วงดุลในการใช้ดุลพินิจกันบุคคลไว้เป็นพยานของอัยการ โดยองค์กรภายนอกหรือโดยผู้บังคับบัญชาอีกชั้นหนึ่ง โดยกำหนดให้เมื่ออัยการมีความเห็นให้กันผู้ต้องหาผู้ใดไว้เป็นพยานแล้ว ให้ส่งความเห็นไปยังอัยการสูงสุด เพื่อทำการตรวจสอบดุลพินิจอีกชั้นหนึ่ง หากอัยการสูงสุด เห็นสมควรให้กันบุคคลไว้เป็นพยาน ก็ให้อัยการผู้นั้นดำเนินการตามที่อัยการสูงสุดมีความเห็น หากอัยการสูงสุด เห็นว่าไม่สมควรที่จะกันบุคคลผู้ใดไว้เป็นพยานตามที่เสนอ ก็ให้ดำเนินคดีอาญากับบุคคลดังกล่าวต่อไป โดยให้ถือว่าความเห็น

ของอัยการสูงสุดเป็นที่สุด โดยอาจมีการกำหนดระยะเวลาไว้ภายใน 10-15 วัน ให้อัยการสูงสุดพิจารณานับแต่อัยการสูงสุดได้รับเรื่อง เพื่อให้กระบวนการพิจารณากันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน มีความรวดเร็วและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุป การกำหนดแนวทางการกันบุคคลไว้เป็นพยานเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากในคดีที่มีความสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีในลักษณะองค์กรอาชญากรรม ซึ่งในหลายครั้งการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่มีความจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากผู้ต้องหาที่กระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตาม การกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานก็ควรต้องมีหลักปฏิบัติที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามร่าง พ.ร.บ. การสอบสวนฯ ดังกล่าวควรกำหนดแนวทางการตรวจสอบการใช้อำนาจในการกันบุคคลไว้เป็นพยานด้วย เพื่อความโปร่งใสและไม่ขัดต่อหลักจูงใจให้รับสารภาพ